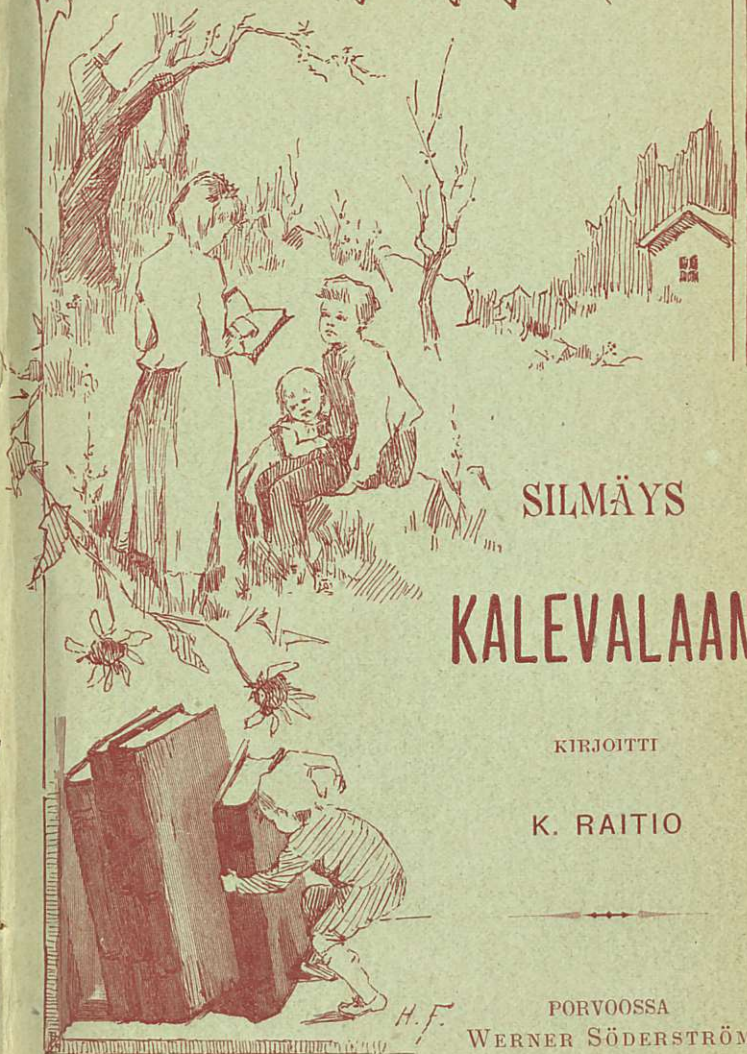

Suomen nuorison kirjahyllyllä. N:o 1

SILMÄYS

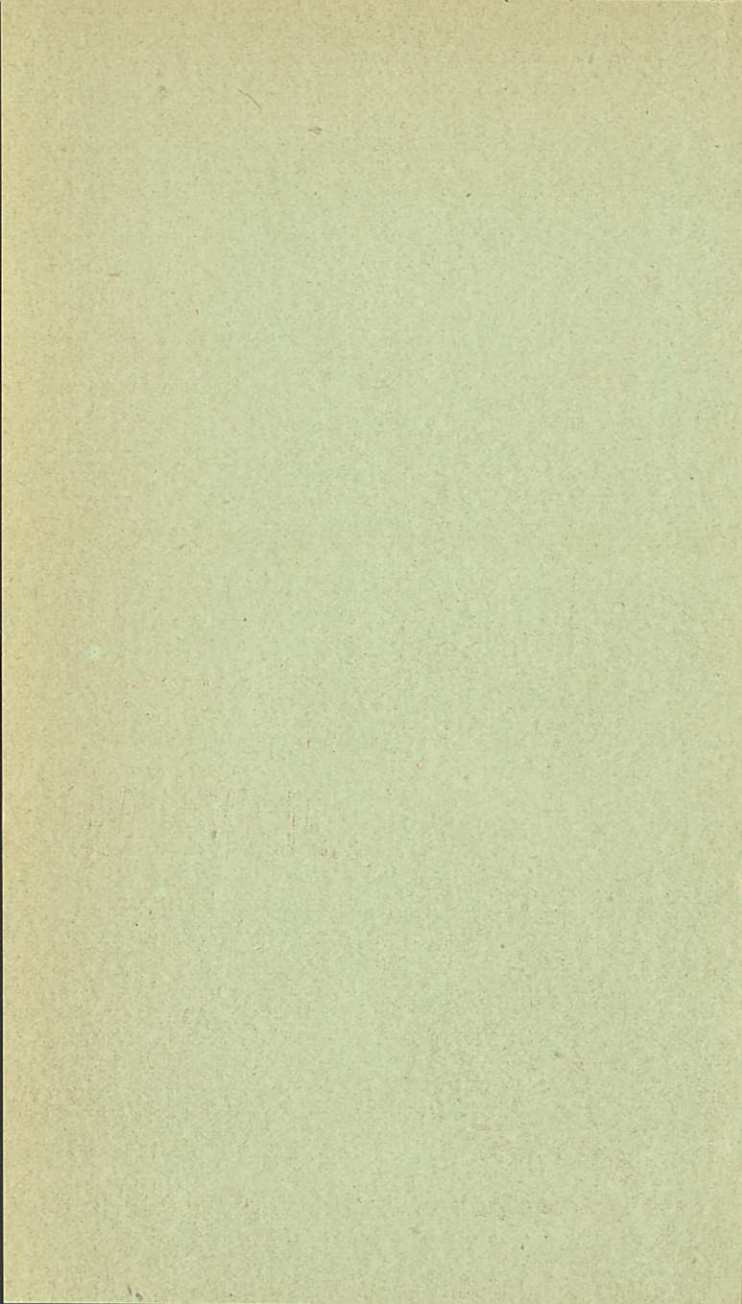
KALEVALAAN

KIRJOITTI

K. RAITIO

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM

Hinta 50 p:ää.

SILMÄYS KALEVALAAN.

Illanvietteeksi kansalle

kirjoittanut

K. R.

PORVOOSSA,
WERNER SÖDERSTRÖM.

SILMÄYS KALEVALAAN.

Ilmavoimien kassalle.

K. R.

K. R.

Johdanto.

Meillä Suomalaisilla on eräs kirjallinen teos niin arvokas, että sitä ihaillen ja ihmetellen on luettu sekä omassa maassa että ulkomaillakin. Se teos on kuuluisa *Kalevala*.

Vaikka tämä runoteos jo alkaakin omassa maassa olla tunnettu yhä laajemmissa piireissä — tiedemiehet sitä tutkivat, kouluissa siihen nuoriso jo saapi ainakin osittain tutustua —, niin on kuitenkin syytä väittää, ett'ei se vielä ole ennättänyt raivata itselleen tietä kaikkiin kansankerroksiin. Se osa kansastamme, joka muutenkin on vähemmässä määrässä tilaisuudessa viljellä kirjallisuutta, tuskin tuntee Kalevalaa muuten kuin nimeltään. Onpa kansan kesken niitakin, jotka katselevat tuota kirjaa jollakin epäluulolla, kun tietävät sen sisältävän kertomuksia kansamme pakanuuden ajalta. Sitä paitsi on Kalevala siksi suuri kirja, ett'eivät meikäläiset sen lukemiseen tahdo kuluttaa aikaansa, ell'ei heillä ensin ole joissakin määrin selvillä, mitä hyvää se kirja heille tarjoo, mitä heillä siitä on opittavaa. Ja kuitenkin olisi varsin suotavaa ja tärkeätäkin, että tuo meidän rakas Kalevalamme tavallansa tulisi oikeaksi kansankirjaksi; että Suomen miehet ja naiset yltä yleensä tietäisivät, mikä kirja se oikeastaan on, mistä siinä puhutaan ja minkä tähden meillä on syytä pitää sitä rakkaana, syytä lukea sitä ja tutustua siihen

perin pohjin. Vasta siinä tapauksessa Kalevalan kansallinen merkitys tulisi täyteen voimaansa.

Tarjota lukijoillensa muutamia viittauksia Kalevalan merkityksestä kuin myös tietoja sen pääasiallisesta sisällyksestä sekä siten herättää halua tutustumaan itse tuohon mahtavaan runoteokseen — se nyt on oleva tämän pikku kirjasen tarkoituksena.

Kalevala on pitkä, runollinen kertomus, sisältävä yhteensä viisikymmentä pitkää runoa. Nämä runot on tehnyt *Suomen kansa*. Suomen kansa on niitä runoillut ja laulanut hamasta pakanuutensa hämäristä ajoista aina meidän päivihiimme asti. Milloin ne kansamme kesken ovat alkunsa saaneet, on vaikea sanoa. Nähtävästi löytyy Kalevalassa runoja sellaisia, joiden syntyperä johtuu jo niiltä ajoilta, jolloin esi-isämme eivät vielä olleet edes tälle Suomen niemelle siirtyneet. Kuten ehkä tiedämme, ovat esi-isämme ensin hämärässä muinaisuudessa siirtyneet Aasian maanosasta keski- ja pohjois-Venäjälle. Tapahtui sitten niin sanottu suuri *kansainvaellus* noin vuoden 400 tienoilla jälkeen Kristuksen syntymän. Tästä historiassa mainitaksi tulleesta tapauksesta ei meillä ole tässä tilaa sen enempää kertoa. Se vaan on jokseenkin todennäköistä, että tuo kansainvaellus, jonka kautta Euroopan kansain asuinsijat muuttuivat toisiksi, kuin ne sitä ennen olivat olleet, myöskin vaikutti Venäjällä oleskeleviin esi-isiimme siten, että heidän, toisten kansain ahdistamina, täytyi siirtyä yhä lännemmäksi, kunnes he viimein sijoittuivat tänne Suomenniemellekin, Inkeriin, Viroon y. m.

Jo ennen tätä aikaa lienevät siis esi-isämme keskuudessaan tallentaneet muutamia taruja, joita he olivat tuoneet mukansa itäisiltä kotipaikoiltaan ja joita tieteellinen tutkimus vielä on osannut nykyisten Kalevalan tarujen joukosta eritelläkin.

Mutta kansainvaelluksen aikoihin ja heti senjälkeen joutuivat esi-isämme Germanilaisten kansain, Gotilaisten ja Skandinavein, kuin myös Liettualaisten yhteyteen. Verratessaan näiden kansain taruja ja Suomalaisten Kalevala-taruja toisiinsa, on tieteellinen tutkimus luullut havainneensa niissä samallaisia alkuaikeksia. Koska tarujen laita ylimalkaan on sellainen, että ne kulkevat kansasta toiseen (ollen matkoillaan aina uusien muodostusten ja lisäysten alaisina) onkin mahdollista, että joukko taruaineksia on edellämainituista kansoista siirtynyt muinais-Suomalaisten omaisuudeksi. Ja nähtävästi on näiden lisäksi vielä Venäläisten ja Tatarilaisten taruja osunut Suomalaisille, vaikka luultavasti myöhemmin kuin edelliset.

Kaikki nämä taruaineokset, sekä kotiperäiset että ulkoapäin kertyneet, on Suomen kansa sitten itsenäisesti muodostanut *kertoviksi runoiksi*, jotka meillä nyt ovat Kalevalassa luettavinamme. Luoja on lahjoittanut Suomen kansalle erityisen suuressa määrässä kykyä ja taipumusta runoilemiseen. Ainakin näyttää tuo kyky ja taipumus olleen meidän esi-isissämme verrattoman valtava, päättäen siitä tavattomasta runojen määrästä, minkä he ovat aikojen kuluessa luoneet.

Kysymykseen, milloin nuo Kalevalan runot jo ovat olleet muodoltaan sellaisia, kuin ne nyt ovat painetussa Kalevalassa, on vastattava likimiten seuraavasti: Runoksi on enin osa Kalevalan taruja kan-

samme keskuudessa muodostunut arvattavasti jo ennen kristinuskon ensimmäistä istuttamista maahamme, siis jo ennen vuotta 1157 j. Kr. s. Mutta sellaisina, kuin ne alkujaan ovat olleet, eivät ne ole pysyneet, ei muotonsa eikä sisällyksensäkään puolesta. Ne ovat näet kulkeneet kansamme keskuudessa suusta suuhun, suvusta sukuun, seudusta toiseen, ja olleet siten kaiken sen vaihettelevaisuuden alaisina, mikä on luonnollisena seurauksena tällaisesta säilyttämistavasta. Jos poika näitä runoja lauloikin vielä jotenkin samaan tapaan, kuin isä oli laulanut, niin täytyi niihin välttämättömästi kuitenkin tulla kaikenmoisia muutoksia, niin pian kuin ne levisivät paikkakunnasta toiseen. Siinä tapauksessa milloin unohdettiin joku kohta kokonaan, milloin laulettiin joku tapaus vähän muuttuneilla sanoilla, milloin lisättiin runoon jotakin toiselta taholta saatua, mikä näytti siihen hyvästi sopivan, milloin sovitettiin tapaus johonkin toiseen henkilöön, kuin mistä se alkujaan oli laulettu. Senpä vuoksi onkin, näitä runoja kansan suusta kerättäissä, saatu suuret joukot n. s. toisintoja, s. o. runoja, joiden pohjana on sama kertomus, mutta joissa kussakin se on sekä muodolleen että sisällykselleen eri tavalla esitetty.

Täten ovat Kalevalan runot, vielä kansan suussa säilyesssänsä, olleet *alituksen kehittymisen ja muodostumisen* alaisia. Sama kehittymisen laki, mikä vallitsee kaikissa muissakin tämän elämän oloissa, on siis vallinnut näiden runojenkin suhteen, niin kauan kuin ne ovat vapaudessaan kulkeneet kansamme keskuudessa. Ja tämä muuttuminen ja kehittyminen jatkuu tänäkin päivänä niillä seuduin, missä kansa näitä vanhoja runoja vielä laulaa.

Millä seuduilla Suomalaisten kesken on näitä runoja sitten laulettu? Etevä Kalevala-runojemme tutkija, professori J. Krohn, on perusteellisesti näytännyt toteen, että niitä muinoin on laulettu yleisesti Suomen nykyisten rajain sisäpuolella, sekä hämäläisen että karjalaisen heimon keskuudessa. Sen lisäksi on niitä laulettu Inkerissä ja Venäjän Karjalassa kuin myös Virolaisten kesken (näiden viimeksi mainittujen runot eivät ole tulleet kootuiksi Kalevalaan, vaan heidän omaan kertomarunokokoelmaansa, jolla on nimenä *Kalevipoeg*). On siis ollut aikoja, jolloin runojen laulaminen on ollut Suomalaisten kesken yleisenä ajanviettona. Pärevalkean valossa on vietetty iltapuhteet kuuntelemalla, kuinka taitavat laulajat, lyötyään „käden kätehen, sormet sormien lomahan“, ovat laulaneet muinaisista sankareista, tapahtumista hämärien taruikain. Siitä syystä, että nykyään runoja osataan vaan Karjalaisten kesken, ovat muutamat arvelleet Kalevalan runot yksinomaan Karjalaisten synnyttämiksi. Mutta professori Krohn, joka on tutkinut runojen jälkiä ja kulkua, on tullut siihen päätökseen, että suuri osa Kalevalassa löytyvistä runoista on kulkenut lännestä itään päin, siis Hämäläisiltä Savolaisille ja Karjalaisille. Kristinuskon ja nousevan sivistyksen kautta on kansa länsi-Suomessa kuitenkin vähitellen unohtanut melkein kaikki vanhat runonsa. Itä-Suomessa, Venäjän Karjalassa ja Inkerissä, missä kansa kauvemmin on saanut olla alkuperäisemmissä oloissaan, ovat runotkin kauvemmin säilyneet. *Karjalaisen heimon* keskuudessa ne siis ovat saaneetkin lopullisen kehityksensä ja muodostuksensa.

Täten olemme nyt johtuneet puhumaan jo muu-

taman sanan Kalevalan runojen kokoamisestakin ja painetun Kalevalan syntymisestä.

Tieto vanhojen runojen löytymisestä kansamme keskuudessa on ollut olemassa jo menneillä vuosisadoilla. Kirjallisuutemme isä, Mikael Agrikola, näyttää jo niitä kuulleen, koska hän v. 1551 ilmaantuneen Psaltarin suomennoksen esipuheessa luettelee joukon Suomalaisten pakanallisia jumalia, samoja, joista Kalevalan runot nyt tarjoovat paljon laveampia tietoja. Viime vuosisadan alkupuolella taas lämmin suomenkielen ystävä, piispa Daniel Juslenius, niitä jo kokoi-
 likin, mutta tulipalo hävitti nuo hänen kokoelmansa. Saman vuosisadan lopulla syntyi meillä suuren Henrik Gabriel Porthan'in vaikutuksesta ylimalkaan vireä har-
 rastus kaikkea kotimaista kohtaan. Kansamme muinaismuistoja, runoja ja lauluja ruvettiin silloin innokkaasti tutkimaan. Itse Porthan kokoili niitä jommoisenkin joukon ja kirjoitti niiden nojalla laajan latinan-
 kielisen teoksen „suomalaisesta runoudesta“. Mutta vasta tämän vuosisadan alkupuolella runojen kokoaminen pääsi varsinaiseen vauhtiinsa. Kun Suomi oli joutunut Venäjän yhteyteen, nousi maamme ajattelevissa miehissä yhä elävämmäksi se ajatus, että Suomen kansan tulee koettaa rakentaa tulevaisuuttansa omalle pohjalle. Sen tulee, ajattelivat he, pysyä suomalaisena kansana, sen tulee luottaa siihen, että Jumala, joka niin ihmeellisesti on johtanut kansamme kohtaloita, on määrännyt Suomalaisillekin jonkun tehtävän ihmiskunnan työvainiolla. Olisihan se kehnoa, jos me Suomalaiset veltosti hylkäisimme kaiken sen, mikä meillä on omaa ja omituista, rakasta ja kallista isäin perintöä. Näin tuumittiin. Ja pian syntyi maas-

samme henkinen liike, jonka silmämääränä oli suomenkielen säilyttäminen, viljeleminen ja edistäminen, suomalaisen kirjallisuuden kasvattaminen, Suomen kansan vanhojen runojen ja muiden muistojen kokoaminen. Tämä liike on sitten yhä enemmän vallannut mieliä puoleensa, ja meidän päivinäme me jo olemme saaneet nähdä ilahuttavia hedelmiä siitä. Se liike on meillä nyt yleisesti tunnettu „suomimielisyyden“ nimellä.

Sanoimme, että tuon liikkeen vaikutuksesta myöskin ruvettiin kansamme vanhoja runoja kokoelemaan. Ymmärrettiin, että nuo runot ovat meille perintö esisiltämme, perintö, jota meidän tulee tuntea ja rakastaa. Aavistettiin myös, että kansamme muinaiset olot, tavat, luonne ynnä monta muuta seikkaa niiden kautta meille parhaiten selviäisi.

Runonkerääjain joukossa on muistettava ensinnäkin lääketieteen tohtori *Sakarias Topelius* (kuollut lääkärinä Uudessa Kaarlepyyssä v. 1831). Kulkeissaan virkamatkoillansa Pohjan perillä kirjoitteli hän kansan suusta muistiin vanhoja runoja. Sitä paitsi rakenteli hän usein tuttavuutta Venäjän Karjalasta tulleiden kulkukauppiaiden kanssa ja näiltä sai hän parhaan osan runoistansa. Siten tuli hän huomaamaan, että noiden runojen varsinainen kotipaikka oli joku matka ulkopuolella Suomen itäistä rajaa, *Vienan läänissä* ja siellä varsinkin *Vuokkiniemen* pitäjässä.

Täten sai Topelius jo koko joukon juuri niitä vanhoja kertomarunoja, jotka meillä nyt ovat luettavina Kalevalassa. Hän jo painattikin niitä muutamia vihkoja.

Topeliuksen aloittaman isänmaallisen työn jatkajaksi ja päättäjäksi tuli sitte *Elias Lönnrot*, tuo Paikkarin torpan matalasta majasta lähtenyt suuri Suoma-

lainen, jonka mainehikkaat työt sekä tässä että monessa muussa suhteessa ovat jo ennestään useimmille lukijoistamme tunnetut. Nuorukaisena hän jo innolla ja lämmöllä harrasti kansanrunoutemme tutkimista. Kesällä v. 1828 matkusteli hän pohjois-Savossa ja Karjalassa runoja keräten. Toisen samallaisen retken teki hän v. 1831 Savon kautta Kajaanin seuduille. Näin keräämänsä runot painatti hän neljässä vihkossa, joiden nimenä oli „Kantele taikka Suomen kansan sekä vanhoja että nykyisempiä Runoja ja Lauluja.“ V. 1833 määrättiin hän lääkäriksi Kajaaniin. Nyt oli hänellä tilaisuus toteuttaa mielituumansa — tehdä retkiä Vienan lääniin Venäjän puolella, sillä matka Kajaanista sinne ei ollut aivan pitkä. Siellähän jo Topelius oli viitannut runsaimpien runolähteiden löytyvän. Lönnrot ei toiveissaan pettynytäkään. Neljä eri kertaa kävi hän siellä vaivaloisilla runonkeruumatkoilla, mutta näiden matkojen hedelmät palkitsivat kaikki vaivat. Suuri näet oli vanhojen runojen rikkaus tuolla Vienan läänin salomailla*). Kaukana sivistyneen maailman hyörinästä ja pyörinästä oli siellä uskollisesti säilytetty vanhoja runoja, laulettu ja nähtävästi vielä kehitettykin niitä. Paras runojen saantipaikka oli Vuokkiniemen pitäjä, missä eritenkin eräs vanha 80-vuotias talonisäntä, nimeltä Arhippa, viljalti osasi niitä laulaa Lönnrotille.

Näin nyt kokoontui Lönnrotille ääretön joukko runoja sekä Suomesta että Venäjän Karjalaista, Hänen

*) Professori Krohn osoittaa Kirjallisuuden historiassaan, että väestö siellä on Suomesta muuttanut. Hän arvelee niiden siirtyneen sinne Isonvihan aikoina. Runotaitonsa veivät he sinne mukanaan Suomesta,

mieleensä oli jo ennemmin juolahtanut, että kaikki nuo hajanaiset, eri paikoilta saadut runot ehkä voisi liittää yhteen siten, että niistä muodostuisi *yhtäjaksoinen runollinen kertomus* eli sellainen teos, jota tieteellisellä nimellä kutsutaan *epokseksi*. Ja jota enemmän hän runoihin tutustui, sitä enemmän sai hän syytä siihen ajatukseen. Itse *kansa* oli näet vaistontapaisesti, runollista aistiansa seuraten, jo ruvennut noita runoja saattamaan *yhteyteen keskenänsä*. Niin oli se tehnyt varsinkin Vienen Karjalassa. Mutta kansa kun asuu hajallansa, on sen vaikea tuollaista yhteyttä lopullisesti saada aikaan. Senpä tähden tarvittiinkin miestä, joka yhteen käteen otti koko tuon kokoon liittämistyön. Ja siksi mieheksi soveltui parhaiten juuri *Elias Lönnrot*. Hän oli itse kansansa keskeltä lähtenyt hän tunsikin kansansa ajatus- ja katsantotavat ja, mikä oli kaikkein tärkeintä, hän *tunsi nyt runot paremmin* kuin kukaan kansan runolaulajistakaan, sekä ymmärsi, mihin suuntaan kansan haparoiva henki niissä pyrki, mitä *kokonaista* kansan hengen oli määrä niiden kautta ilmoille saada.

Hän ryhtyikin työhön. Se työ oli vaikea, se kysyi älyä ja aistia, mutta kerran onnistuneena oli se oleva suurenmoinen työ. Tutkien runoja ja verraten niitä toisiinsa onnistui Lönnrot keksimään niiden keskinäisen yhteyden, huomaamaan, kuinka tapaukset, joista nuo runot kertoivat, liittyivät toinen toiseensa ja muodostivat siten yhtäjaksoisen runollisen kertomuksen. Verraten taas toisintorunoja toisiinsa ja valiten niiden joukosta parhaat ja toisiinsa soveltuvat kohdat muodosti hän tuon runosarjan yksityiskohdat niin ehjiksi, kuin oli mahdollista saada. Tämäntapaisen työn kautta

valmistui siis Lönnrot'in kädestä Suomen kansan luoma epos eli kertomaruno, jolle hän antoi nimeksi *Kalevala*. Painosta se valmistui ensi kerran vuonna 1835.

Sittemmin kerättiin kansan suusta vielä koko joukko Kalevalaan kuuluvia runoja. Niitä keräili Lönnrot itse ja useat nuoremmat keräilijät, niinkuin D. E. D. Europæus, A. E. Ahlqvist y. m. m. Näitä runoja karttui täten niin suuri määrä, että oli välttämätöntä tehdä Kalevalasta uusi laajennettu laitos. Taaskin ryhtyi Lönnrot samallaiseen työhön, kuin edellä jo viittasimme, ja hedelmänä siitä oli Kalevalan uusi laitos, joka ilmaantui painosta v. 1849. Se oli lähes puolta laajempi, kuin tuo ensimmäinen laitos, ja sisälsi 50 runoa sekä 22,800 säettä. Sellaisena onkin Kalevala sittemmin pysynyt.

Heti kun Kalevala oli päässyt ilmoille, nousi maamme ajattelevissa miehissä suuri riemastus. Kymällä Pohjan perällä, kaukana suuren maailman liikkeestä ja mahtavista tapauksista elelevä pieni Suomen kansa oli pystynyt luomaan runoteoksen, jommoisia ainoastaan harvat kansat maailmassa ovat saaneet aikoihin. Se seikka yksinään jo oli omiansa *kohottamaan Suomalaisten kansallistuntoa* ja antamaan uutta yllykettä n. s. suomimielisten pyrinnoille. Kalevalan sisällys taas oli sitä laatua, että se avasi meille näköaloja kansamme *muinaisuuteen*, sen muinaiseen eloon ja oloon, joka siihen asti oli ollut hämäryyden peitossa. Kertoessaan noita taruperäisiä tapauksia kansamme lapsuudenajoilta toivat Kalevalan runot näet samalla esiin paljon muutakin. Kansamme muinainen uskonto, sen siveelliset käsitteet, sen perhe- ja yhteiskunnallinen elämä, sen tavat, sen pyrinnot ja harras-

tukset, sen alkuperäinen luonne ja luonnonlahjat — kaikki tämä nähtiin nyt Kalevalasta. Kansamme muinaisen elämän kuvaus oli ikäänkuin kuteena siinä pitkässä kankaassa, jonka loimena Kalevalan kertomukset ja tarut olivat.

Ja kaikki tämä oli Kalevalassa esiteltynä ihannassa muodossa, pitkän pitkänä runosarjana. Ja siinä runosarjassa oli kieli alkuperäistä ja verestä, kuin keväinen tuomen kukka, ja siinä määrässä runollista, sattuvaa ja ytimekästä, että teki mieli lukea ulkoa joka säkeen siitä. Mikä tilaisuus nyt Suomalaisilla ammentaa *kieleensä vereksiä aineksia* Kalevalan runollisesta ja täyteläisestä sanalähteestä! Mikä tilaisuus nyt Suomen nuorisolla tutustua kansansa muinaisuuteen ja koko sen omituisuuteen, kun he saivat tehdä sen Kalevalan kautta ja tämän kauneutta henkeensä ammentamalla!

Näin tuumivat Suomen miehet Kalevalan ilmes-
tymisaikoina. Eivätkä heidän arvelunsa ja toiveensa olleetkaan liioiteltuja. Kalevala on ollut ja tulee olemaan Suomen kansalle tuollaisena aarteena, jommoiseksi sitä jo alkuaankin on arveltu.

Pian levisi Kalevalan ihailu ulkomaillekin. Useat oppineet miehet Saksassa, Ranskassa, Englannissa, Unkarissa y. m. tutustuivat siihen, ja alettiinpa sitä kääntääkin muutamille vieraille kielille. Nykyään on se jo käännettynä Ruotsin, Ranskan, Saksan, Unkarin ja Venäjän kielillä. Syynä tähän ulkomaalaisten ihailuun oli ja on se seikka, että maailman kirjallisuudessa löytyy hyvin harvassa tuollaisia kansanepoksia, siis runoteoksia, jotka ovat kokonaisen *kansan* tekemiä ja joissa kerrotaan tapauksia kansan muinaisuu-

desta, sen ihannesankareista, muinaisista tavoista j. n. e. siten, että runoelmassa kokonaisuudessaan on joku päätapaus, jonka yhteyteen sitten liittyy joukko syrjätapauksia. Sellaisia kansanepoksia ovat etupäässä muinaisten Kreikkalaisten luomat kertomarunot *Iliadi* ja *Odyseia*, tunnetut myös Homeron laulujen nimellä, Saksalaisten *Niebelungen*-runo sekä Ranskalaisten laulu *Roland'*ista. Näiden rinnalle astuu Suomalaisten *Kalevala*. Se täyttää kaikki ne vaatimukset, mitä kansanepokselle tehdään, kuten jo edellä osaksi olemme olleet tilaisuudessa sitä osoittaa. Tällä kohdalla on meidän vielä huomautettava että tuommoisena päätapauksena, jommoisen täydellisessä kansanepoksessa tulee löytyä, sopii Kalevalassa pitää ihmeellisen Sammon johdosta syntyneitä tapahtumia Kalevalan ja Pohjolan kansan kesken. Tuohon Sampo-taruun sitten muut Kalevalan tarut tavalla tai toisella liittyvät.

Nyt on meidän viimeinkin aika ryhtyä tämän pikku teoksen päätehtävään: esittelemään niille lukijoille, jotka eivät vielä ole olleet tilaisuudessa itse Kalevalaan tutustua, tämän mahtavan kansanepoksemme pääpiirteet. Tietysti tällainen lyhyt suorasanainen esitys voipi tarjota ainoastaan ikäänkuin luvun tuosta teoksesta; ei ole puhuttakaan siitä, että sen runollinen kauneus ylimalkaan ja sen yksityiskohdat voitaisiin tällaisessa lyhyessä katsahduksessa tuoda esiin. Tarkoituksenamme onkin vaan antaa lukijoillemme pieni opas Kalevalan sisällykseen siinä toivossa, että he sittemmin saisivat halun itse tutustua tähän merkilliseen runoteokseen.

Katsahdus Kalevalan sisällykseen.

Runot I ja II. Runolaulaja ensin kehoittaa kerallistaan lyömään „käden kätehen, sormet sormien lomahan“ ja hänen kanssaan laulamaan nuorisolle nou-sevalle, kansalle kasvavalle esi-isiltä perittyjä lauluja Väinämöisestä, Ilmarisesta, Kaukomielestä, Sammosta ynnä muista. *) Sitten alkaa itse kertomus.

Ilman haltiatar, „Kave Luonnotar korea,“ ikä-vystyi elämätänsä „ilman pitkillä pihoilla“ ja laskeu-tui meren selälle, tullen siten „veden emoksi.“ Hänen siellä uidessaan tuli sotka, joka lenteli sinne tänne etsien itsellensä pesän sijaa. Mutta sellaista se ei löy-tänyt, kaikkialla näki se vaan aavan vedenpinnan. Silloin tuo „veen emonen, ilman impi“ nosti „polvea merestä, lapaluuta lainehesta“. Sotka sorea lintu keksi veen emosen polven. Luullen sitä heinämättähäksi laati se siihen pesänsä, johon muni „kuusi kultaista munoa, rautamunan seitsemännen.“ Kun se sitten alkoi hautoa muniansa, tulistui veen emon polvi siitä. Hän vavahutti polveansa, jolloin nuo munat vierähti-vät veteen ja särkyivät palasiksi. Mutta näistä pa-lasista syntyi maailma. Munan alapuoli muuttui maa-

*) Tavallisesti tapahtui laulaminen siten, että kaksi laula-jaa, päämies ja kerallinen, istuivat vieretysten ja, pitäen toinen toistaan kädestä, lauloivat osaksi yhdessä, osaksi erikseen kun-kin „säkeen.“

emäksi, yläpuoli taivahaksi; ruskeaisen yläpuolesta syntyi aurinko, valkeaisen yläpuolesta kuu; munan kirjavat kohdat muuttuivat tähdiksi taivahalle, ja mustat kohdat ilman pilviksi. *)

Yhä vielä ui veen emonen „noilla vienoilla vessillä, utuisilla lainehilla.“ Kymmenentenä vuonna nosti hän päätänsä merästä ja „alkoi luoa luomiansa.“ Kättään käännähyttäen loi hän niemet; jalkaansa pohjaten loi hän kalahaudat; kyljellään maata vasten kääntyen laati hän sileät rannat; vielä loi hän lohiapajat, lahdemat, luodot ja salakarit. Näin oli nyt maailma luotu ja maakin saanut muotonsa. Silloin synnytti veen emonen ensimmäisen ihmisenkin, Väinämöisen.

Viruttuaan meressä viisi, kuusi vuotta nousi Väinämöinen puuttomalle manterelle. Oltuaan siinä monta vuotta, katsoi hän tarpeelliseksi, että maa kasvaisi puita ja muita kasveja. „Pellervoinen pellon poika, Sampsa poika pikkarainen“ **) toimitti kylvön. „Mäet kylvi männiköiksi, kummut kylvi kuusikoiksi, kankaat kanervikoiksi, notkot nuoriksi vesoiksi.“ Kun Väinämöinen kävi katsomassa Sampsan kylvöjä, huomasi hän kaikki hyvin menestyneen. Yksi puu vaan ei ollut noussut. Se oli tammi, puu Jumalan. Väinämöinen huomasi utuisen niemen päässä neljä neittä, jotka olivat nurmen niitännässä, kastekorren katkonassa. Minkä niittivät, sen haravoivat kokoon. Tulipa silloin merestä Tursas, joka poltti heinät poroksi. ***) Poroihin joutui lemmenlehti, tammen terho, josta tam-

*) Tällainen siis oli pakanallisten esi-isämme ajatus maailman syntymisestä.

**) Kasvullisuuden jumala.

***) Tursas oli joku vedenhaltia.

mi alkoi kasvaa kauniina. Mutta pian kasvoi se niin suureksi, että sen „latva täytti taivahalle, lehvät ilmoille levisi, päätti pilvet juoksemasta, hattarat harsertamasta, päivän peitti paistamasta, kuuhuen kumottamasta.“ Ikävä oli silloin ihmisten olla, kamala kalojen uida. Ei löytynyt sitä miestä, joka olisi voinut tammen kaataa. Väinämöinen rukoili silloin äitiänsä, veden emoa, lähettämään veden väkeä tuota tammea taittamaan. Nousikin merestä silloin mies. Se ei ollut suuren suuri eikä pienen pieni, olihan vaan „miehen peukalon pituinen, vaimon vaaksan korkeuinen.“ Se oli kauttaaltaan vaskehen puettu, ja vyöllä oli sillä vaskikirves. Väinämöinen luuli, ett’ei tuollainen mies mitään saisi aikaan. Mutta sepä pian kasvoikin hirmuisen suureksi jättiläiseksi. Sen jalka maassa teutaroivi, päähyt pilviä pitävi.“ Kolmella kirveeniskulla sai se tammen kaadetuksi. Ja nyt pääsi jälleen päivä paistamahan ja kuu kumottamahan. Salot alkoivat kaunistua, metsät kasvaa, tuli „lehti puuhun, ruoho maahan, linnut puuhun laulamahan.“ Marjanvarret, kukat kultaiset ja ruohot monenmuotoiset sikesisivät. „Ohra on yksin nousematta, touko kallis kasvamatta.“

Kävellessään meren rannalla löysi Väinämöinen sieltä „kuusia jyviä, seitsemiä siemeniä.“ Nyt kaatoi Väinämöinen suuren kasken. Kokko, ilman lintu, jonka leposijaksi Väinämöinen oli jättänyt kaskeensa yhden koivun kaatamatta, iski nyt kiitollisuudesta tulta, joka sytytti kasken ja poltti kaikki puut poroksi. Nyt kylvi Väinämöinen löytämänsä siemenet kaskeen, kylväissänsä rukoillen Mannun eukkoa, maan emäntää *)

*) „Mannun eukko“ oli kasvullisuuden jumalatar.

antamaan maalle voimaa kasvattamaan toukoa, sekä Ukkoa, ylijumalaa *), nostamaan pilviä, jotka vihmoisivat vettä hänen touoillensa. Ukko kuulikin hänen rukouksensa ja synnytti runsaan sateen. Jonkun päivän päästä kävi Väinämöinen katsomassa kyntöänsä, kylvöänsä. Hän näki sen hyvin menestyneen. Ohra „kasvoi mieltä myöten, tähkät kuulla taholla, korret kolmisolmuksena.“ Ja tulipa siihen silloin myöskin käki, onnen lintu, kukkumaan onnea ja menestystä Väinämöisen työlle.

Runot III—X. Vaka vanha Väinämöinen eleli aikojansa Väinölän ahoilla, Kalevalan kankahilla. Hän oli mahtava laulaja, joka yöt päivät lauleli „muinaisia muisteloita“ ja „syntyjä syviä“ **). Sanoma hänen

*) „Ukko ylijumala tahi taatto taivahinen, vallan pilvissä pitäjä, hattarojen hallitsija“ oli oikeastaan ilman jumala, mutta samalla ylin kaikista jumalista. Häntä ajateltiin vanhaksi mieheksi, joka asui ylhäällä ilmassa, „yheksän taivon päällä“, „tähtitarhojen tasalla.“ Hänellä oli sinertävät sukat, kirjavat kengät ja tulinen paita. Jylinä „ukon ilmalla“ oli hänen äänensä. Salama oli hänen miekkanansa.

**) Esi-isäimme pakanallinen uskonto oli n. s. loitsu-uskontoa. He luulivat, että ihmisellä saattoi olla voima mielen mukaan hallita kaikkia luonnon ilmiöitä ja esineitä, poistaa niiden pahat vaikutukset, vieläpä muuttaa niitä kokonaan toisiksi. Tämä tapahtui n. s. loitsujen kautta, jotka olivat runomittaisia lukuja, joissa loitsittavan esineen synnyt paljastettiin ja muut asiaan kuuluvat loitsimiset, manaukset ja rukoukset esitettiin. Kun loitsija luki nuo loitsuluvut tarkasti ja oikeassa järjestyksessä, silloin muka saattoi hän olla varma siitä, että loitsiminen menestyi ja loitsijan tahto tuli täytetyksi. Ennen kaikkea täytyi loitsijan tuntea loitsittavan esineen *syntysanat*. Ne olivat tärkeimmät. Kun nyt Väinämöisestä sanotaan, että hän lauloi „muinaisia muisteloita“ ja „syntyjä syviä“, saamme siitä tietää, että runo hänessä kuvaa mahtavata loitsijata eli „tietäjätä“, „laula-

mahtavasta laulannastaan levisi kaikkialle. Muun muassa saapui siitä viesti Pohjolaankin *). Siellä oli muuan itserakas nuorukainen, nimellä Joukahainen. Kun hän kuuli sanoman Väinämöisen laulannasta, päätti hän, kateuden valtaamana, lähteä Väinölään kilpailemaan Väinämöisen kanssa laulannassa. Isä ja äiti ennustivat, ett'ei hänen siinä kilpailussa hyvin kävisi, mutta Joukahainen piti „oman tietonsa ylinnä“, luullen itsensä mahtavaksikin laulajaksi. Hän lähti ajamaan Väinölään, tulinen ruuna kultaisen re'en edessä. Kolmantena päivänä saapui hän Väinölän ahoille.

jata”, joita nimityksiä runoissa loitsijoille myöskin annetaan. Loitsijat olivat kansan kesken mahtavia henkilöitä. Niinpä Väinämöinenkin, joka oli mahtavin loitsija, esiintyy Kalevalassa aina etevimpänä sankarina ja kansansa hyväntekijänä. — Kuinka syvään tuo loitsu-uskonto oli juurtunut kansaamme, huomaamme siitä, että siellä täällä erämaissa kansa vieläkin turvautuu loitsuihin ja taikoihin.

*) Tässä siis esiytyvät ensi kerran Kalevalan molemmat pääseudut: *Kalevala* eli *Väinölä* ja *Pohjola* eli *Pimentola*, *Sariola*. Missä Kalevala ja Pohjola ovat olleet tai merkitsevätkö ne ollenkaan mitään erityistä paikkaa, siitä ei olla selvillä. Muutamat ovat arvelleet, että Kalevala olisi ollut Vuoksen virran suutienoilla, Pohjola Laatokan pohjoisella rannalla. Toiset taas ovat luulleet näiden paikkain olleen Vienajoen varrella pohjois-Venäjällä. Uusin selitys on se, että Kalevala ja Pohjola vaan kuvaavat eri vuodenaikoja, Pohjola talvea ja Kalevala kesää. — Sankareista, jotka Kalevalassa esiintyvät, on myös ollut eri mielipiteitä. On arveltu, että Väinämöinen, Ilmarinen, Lemminkäinen y. m. todella joskus ovat eläneet, mutta että kansa jäljestäpäin mielikuvituksensa avulla on varustanut ne monilla ylliuonnollisilla ominaisuuksilla, tehnyt ne ihannesankareiksensa. On myös arveltu, että ne alkujaan olisivat olleet jumalia, jotka kansa sitten on runoissaan muodostanut yhä enemmän ihmisten kaltaiseksi. Muutamat taas pitävät luonnonilmiöitä alkuna kaikkiin Kalevalan henkilöihin, paikkoihin, tapahtumiin j. n. e.

Siellä ajoi vanha Väinämöinen häntä vastaan re'essään. Kun Joukahainen ei väistynyt tieltä, sattuivat ajokallut yhteen, „aisa tarttui aisan päähän, rahe rahkehen takistui.“ Väinämöinen kysyi, kuka tuo tuhma vastaantulija oli. Joukahainen ilmoitti nimensä ja käski röyhkeästi Väinämöisen ilmoittamaan oman „kurjan“ sukuperänsä. Väinämöinenkin ilmoitti nyt nimensä ja kehoiti Joukahaista, joka oli nuorempi mies, väistymään vähäisen tieltä. Tähän kehoitukseen vastasi Joukahainen ylpeästi: „vähä on miehen nuoruudesta, nuoruudesta, vanhuudesta, kumpi on tieolta parempi, muistannalta mahtavampi, sep' on tiellä seisokahan, toinen tieltä siirtykähän.“ Hän ehdotteli, että rupeisivat laulussa kilpailemaan, „mies miestä oppimahan, toinen toista voittamahan.“ Vaatimaton Väinämöinen ilmoitti, ett'ei hänestä juuri olisi laulajaksi, taitajaksi, kun oli kaiken ikänsä elellyt kotona, kotikäkeä vaan kuunnellen, mutta pyysi sen sijaan Joukahaista nyt ilmaisemaan, mitä hän enintä tietäisi, yli muiden ymmärtäisi. Siihen olikin Joukahainen hyvin kerkeä, alkoi heti ladella tietojansa esiin. Ne olivat kuitenkin vähäpätöisiä, joka miehen tiettäviä. Väinämöinen, kun oli kuullut ne, sanoi niitä lapsen tiedoksi, naisen muistiksi, eikä partasuun urohon lauluiksi; käski hänen sanomaan „syntyjä syviä, asioita ainoisia.“ Ja nyt laului Joukahainen muutamien esineiden syntyjä. Mutta nekin olivat Väinämöisen mielestä „loruja.“ Silloin Joukahainen viimein alkoi valhetella, kun hänen tositietonsa eivät enää riittäneet. Hän uskotteli, että hän oli ollut osallisena maailman luomisessa, „ilman pieltä pistämässä, taivon kaarta kantamassa“ y. m. Sen sanoi Väinämöinen suorastaan valheeksi.

Silloin lausui nuori Joukahainen: „kun ei lie minulla mieltä, kysyn mieltä miekaltani; oi on vanha Väinämöinen, laulaja laveasuinen, lähe miekan mittelöhön, käypä kalvan katselohon!“ Väinämöinen ilmoitti, ett'ei hän pelkäisi Joukahaisen miekkoja, mutta ett'ei hän myöskään taistelisi niin katalan miehen kanssa. Se koski nuoreen Joukahaiseen. Hän „murti suuta, väänti päätä, murti mustoa haventa“. Hän lupasi laulaa siaksi sen, joka ei kävisi hänen kanssaan miekkailemaan. Tämän kuultuaan suuttui viimein vanha Väinämöinenkin. Hänkin rupesi nyt vuorostaan laulamaan, ja hänen laulaissaan „järvet läikkyi, maa järisi, vuoret väskiset vapisi, paaet vahvat paukahteli, kalliit kaheksi lenti, kivet rannoilla rakoili.“ Hän lauloi Joukahaisen „suohon suonivöistä, niittyhyn nivuslihoista, kan kahasen kainaloista.“ Nyt tuli Joukahaiselle hätä, nyt hän tiesi tulleen voittelohon Väinämöisen kera. Hän yritti nostaa jalkojansa, mutta ei jaksanut, niissä oli kuin kivinen kenkä. Hänen täytyi pyytää Väinämöistä suuria lunnaita vastaan peruuttamaan ne mah tavat sanat, joilla hän oli maan sisään loitsittu. Ensin tarjosi hän Väinämöiselle toisen jousistaan. Siitä ei Väinämöinen huolinut, koska hänellä itsellä oli niitä kotonona joka vaarnalla riippumassa. Silloin tarjosi Joukahainen hänelle ensin toisen pursistaan, sitten toisen hevosistaan, sen jälkeen kypärillisen kultaa ja hopeata sekä viimein kotoiset peltonsa ja aumansa. Mutta Väinämöinen ei huolinut näistä yhdestäkään, koska hänellä oli sellaisia kyllin itsellään, vaan lauloi Joukahaisen joka tarjouksen perästä yhä syvemmälle maan sisään. Jo oli Joukahainen leuastaan liettehessä, suustaan suossa sammalissa. Hän rukoili Väinämöistä säästämään hä-

nen henkensä ja lupasi Aino siskonsa Väinämöiselle vanhojen päivien varaksi. Tästä tarjouksesta ihastui Väinämöinen. Hän peräytti pyhät sanansa, ja Joukahainen pääsi suosta vapaaksi. Hän nousi rekeensä ja lähti ajamaan kotiansa. Sinne päästyänsä tapasi hän nsin äitinsä, joka, ihmetellen hänen synkkää näköänsä, kysyi mitä hänelle oli tapahtunut. Joukahainen itku-
suin kertoi luvanneensa Aino siskonsa Väinämöiselle puoliseksi, „turvaksi tutisevalle.“ Äiti tuosta hyvin ihastui. Sanoi kaiken ikänsä juuri toivoneensakin mainiota Väinämöistä vävyksensä. Mutta Aino itse, kuul-
tuansa asian, rupesi katkerasti itkemään. Hän ei halunnut niin nuorena mennä miehelään, hän ei tahtonut luopua armaasta kodistaan, armailta synnyinsijoiltaan.

Kerran kun Aino oli lehdossa vastaksia taittama-
massa, tapasi hänet siellä Väinämöinen, joka nyt oli lähtenyt häntä kosimaan. Väinämöinen pyysi Ainoa ainoastaan häntä varten kantamaan kaulan helmiä, ristiä rinnalla ja silkkinauhoja palmikoissa. Aino sanoi, ett’ei hän niitä kannu Väinämöistä eikä muitakaan varten, että hän mieluummin tahtoo olla kotona hyvän isänsä ja äitinsä tykönä. Hän riisti helmet, ristit ynnä muut koristuksensa päältään, heitti ne kaikki lehtohon ja meni itkien kotihin. Äidilleen, joka kysyi syytä hänen itkuunsa, kertoi hän, mitä oli tapahtunut. Äiti luuli hänen itkevän hukattu-
ja koristuksiansa. Hän käski sen vuoksi Ainin aitassa löytö-
tyivistä arkuista ottamaan kultavyöt ja sinihamoset sekä pukemaan ne ynnä muut koristukset yllensä. Mutta Aino ei totellut tuota, vaan meni itkien pihalle. Siellä vaipui hän surullisten ajatusten valtaan, toivoi ett’ei olisi tähän maailmaan syntynytkään. Kaksi päi-

vää hän yhä itki. Aidin kysyttyä syytä tuohon, Aino viimein selvästi ilmoitti, että hän mieluummin menisi vaikka alle aaltojen syvien, kuin vanhalle Väinämöiselle puolisosksi. Sitten astui hän aittaan ja puki siellä kalliit vaatteet yllensä. Sen jälkeen läksi hän, synkät ajatukset mielessä, vaeltamaan pitkin soita, maita ja mantereita. Hän vaelsi kolme päivää. Kolmannen päivän illalla saapui hän meren rannalle. Siinä vietti hän yönsä itkien ja valittaen. Aamulla katsoi hän erään niemen päähän. Siellä oli hän näkevinään kolme neittä kylpemässä. Aino, jonka mieli surusta oli himmentynyt, sai halun päästä niiden joukkoon. Hän riisui vaatteensa rannalle ja läksi uimaan. Etäämpänä oli hän näkevinään veden pinnalla kullalta paistavan paaden. Tuon paaden päälle tahtoi hän uida. Hän saavuttikin sen, mutta paasi vaipui veden pohjaan ja Aino sen mukana. Hän joutui täten mielenhäiriössä kuolemaan, jota hän jo olikin itselleen ikävöinyt. — Aino kuoli kaukana erämaassa. Tiedon siitä toi hänen kotiinsa jänis — muitahan ei löytynyt, jotka sen olisivat voineet tehdä. Ainon äiti huomasi nyt erehdyksensä siinä suhteessa, että oli tahtonut väkisin tytärtään miehelään. Surusta ja tunnon soimauksista alkoi hän itkeä niin valtavasti, että hänen kyyneleistään kasvoi kolme jokea. Joen luodoille kasvaneisiin koivuihin tulivat käet kukkumaan onnea ja lempeä. Mutta mikä onni voisi enää koitua Ainon äidille, „iät päivät itkevälle.“ Siksiäpä hänen surunsa tuntuikin vaan suuremmalta, kun nuo käet kukunnallaan muistuttivat hänelle onnen päiviä, jotka eivät enää palaisi.

Suruissaan Ainon kuolemasta koetti Väinämöinen onkimalla saada jälleen Ainon pois Ahdin, veden ju-

malan, asunnoilta, jonne Aino oli joutunut. Kerran tarttuikin kummallinen kala hänen onkeensa. Hän alkoi sitä veitsellä leikata, mutta silloin se äkisti poukahti hänen käsistään takaisin mereen. Siellä se vielä jonkun matkan päässä näyttäytyi ihmisen muotoisena ja ilmoitti olevansa Aino, sisar nuoren Joukahaisen. Väinämöinen pyysi häntä vielä palaamaan takaisin hänen luoksensa, mutta Aino katosi aaltojen alle. Suruissaan pyysi Väinämöinen nyt äiti vainajaltansa neuvoa ja lohdutusta. Äiti heräsi haudassaan ja neuvoi poikaansa kosimaan jotakuta Pohjolan tyttäristä.

Väinämöinen päättikin seurata tätä neuvoa, päätti lähteä „tuonne kylmähän kylähän, pimeähän Pohjolahan.“ Hän läksi sinne ratsahin. Matkalla tuli hänen ratsastaa vettä myötenkin, pitkin matalaa meren rantaa. Joukahainen, joka kantoi Väinämöistä kohtaan vihaa povessaan, keksi hänet tuolla meren selällä. Hän päätti ampua Väinämöisen. Äiti häntä koetti estää, huomauttaen muun muassa, kuinka Väinämöisen kanssa „ilo ilmoilta katoisi, laulu maalta lankeaisi.“ Joukahainen vähän epäröi. „Käsi käski ampumahan, käsi käski, toinen kielti.“ Viha ja kateus kuitenkin voittivat. Hän jännitti jousensa ja ampui. Kolmannella kerralla vasta osasi hän Väinämöisen hevoseen. Kun tämä kaatui, vaipui Väinämöinen meren aaltoihin. Tuuli kuljetti hänet ulos aukeille ulapoille. Joukahainen nyt luuli, ett’ei Väinämöinen enää elävin silmin astuisi Väinölän ahoja, Kalevalan kankahia.

Meren selällä oli nyt Väinämöinen kahdeksan päivää aaltojen ajeltavana, ja jo alkoi hänelle tuskaksi käydä. Häntä kadutti, että oli ollenkaan lähtenyt pois omilta mailtaan. Kokko, ilman lintu, silloin keksi

hänet tuossa onnettomassa tilassa. Se vielä muisti, että Väinämöinen oli jättänyt kaskehensa koivun ilman kokon istumiksi. Tästä kiitollisena otti se Väinämöisen selkäänsä ja kantoi hänet ilman halki Pohjolahan. Sitten lensi se pois. Yksinään rannalle jääneenä itki Väinämöinen, „sata haavoa sivulla, tuhat tuulen pieksemätä.“ Kotihinsa olisi hän halunnut, mutta sinne ei hän tietä osannut. Kuultiinpa viimein hänen itkunsa Pohjolan talossa. Louhi, Pohjolan emäntä, kävi itse tuota itkijätä katsomaan. Havaittuansa, että se oli kuuluisa Väinämöinen, ihastui hän suuresti, vei hänet Pohjolaan, syötti ja juotti hänet sekä teki muutenkin terveheksi. Hänen kysyttyään syytä Väinämöisen itkuun, vastasi Väinämöinen itkeneensä sitä, että oli joutunut pois omilta mailta. Pohjolan emäntä koetti vietellä Väinämöistä siellä pysymään, siellä hänen muka olisi hyvä olla, saisi „syöä lohta luotaselta, sivulta sianlihoa.“ Mutta Väinämöinen vastasi: „parempi omalla maalla vetonenki virsun alta, kuin on maalla vierahalla kultamaljasta metonen.“ Pohjolan emäntä tarjoutui nyt saattamaan Väinämöisen kotiinsa, mutta vaati siitä palkkioksi, että Väinämöinen takoi Pohjolaan *Sammon* „joutsenen kynän nenästä, maho-lehmän maitosesta, yhen ohrasen jyvistä, yhen uuden villasesta.“ Ja saisi hän, sen tehtyään, vielä yhden Pohjolan tyttäristä puolisoiseksi. Väinämöinen ilmoitti, ett’ei hän osaisi sampoakaan, mutta lupasi lähettää Pohjolaan seppo Ilmarisen, joka sen kyllä takoi, koska hän on „taivoakin takonut, ilman kantta kalkutellut.“ Nyt Louhi antoi Väinämöiselle re’en ja hevosen kotimatkaa varten, mutta kielsi hänen matkalla kohottamasta päätänsä, ennenkuin hevonen uu-

puisi tahi ilta ennättäisi. Jos hän tätä ei muistaisi, niin silloin hänelle tuho tulisi.

Vähän matkaa kuljettuaan kuuli Väinämöinen „sukkulan surinan ylähältä päänsä päältä.“ Muistamatta Pohjolan emännän varoitusta kohotti Väinämöinen päätänsä. Hän näki taivahalla kauniin kaaren ja sen päällä „pukehissa puhtaissa, valkeissa vaattehissa“ istuvan neiden, joka kutoi kultakangasta, hopeista helkytteli. Se oli Pohjan neiti, „maan kuulu, ve'en valio.“ Väinämöinen seisautti hevosensa ja pyysi neittä rekehensä. Pohjan neiti kysyi, mitä varten Väinämöinen tämän pyynnön teki. Väinämöinen sanoi haluavansa häntä puolisosensa. Pohjan neiti silloin kertoi, että hän edellisenä iltana oli kävellyt mataramaalla ja siellä muka kuullut rastaan laulelevan, kumman on parempi olla, tyttärenkö taattolassa, vai miniän miehelässä. Rastas oli ylistänyt „neitivaltaa“, sanonut miniän tilan orjan tilaa pahemmaksi, sillä „harvoin saapi orja lemmen, ei miniä milloinkana.“ „Tyhjiä tiasen virret, rastahaisen raksutukset,“ sanoi Väinämöinen ja pyysi neitiä uudelleen rekeensä. Pohjan neiti pani suostumuksensa riippuvaksi kolmesta ansiotyöstä.*) Ensin piti hänen halkaista jouhi kärjettömällä veitsellä ja vetää muna solmuun solmun tuntumattomaksi. Nämä työt suoritti Väinämöinen helposti. Toiseksi tuli hänen kiskoa kivistä tuohta ja särkeä jäätä aidaksia. Tämäkään ei ollut Väinämöiselle v keata. Kolmanneksi tuli hänen veistää vene Pohjan neiden kehrävarren muruista

*) Sellaisia ansiotöitä täytyi kosijan ennenmuinoin suorittaa, jos mieli saada morsiamen suostumusta.

ja työntää vene vesille kädellä siihen koskematta. Väinämöinen kehui veneentekotaitoansa. Se kehumienpa olikin paha, sillä kolmantena päivänä, kun hän laati tuota venettä, pyörähytti Hiisi kirvesvarren päätä sillä seurauksella, että kirveen terä liuskahti Väinämöisen polveen, josta alkoi hirveästi vuotaa verta. Näin oli nyt se Pohjolan emännän ennustama tuho tullut. — Väinämöinen koetti loitsimalla saada verenuoksun seisahtumaan, mutta koska hän oli unohtanut muutamat tärkeät sanat, ei se onnistunut. Hänen täytyi lähteä ajamaan apua etsimään. Eräässä kylässä tapasikin hän sitten vanhan ukon, joka mahtavilla loitsuilla sai veren juoksun pidätetyksi ja voimallisilla voiteilla haavan parannetuksi. Kiitettyään Jumalaa avusta, minkä oli saanut, ja varoitettuaan kasvavaista kansaa kerskaillen rupeamasta veneentekoon, kuten hän oli ruvennut, läksi Väinämöinen ajamaan kotiansa.

Lähelle kotia tultuansa lauloi Väinämöinen „Osmon pellon pientarelle“ kukkalatvaisen ja kultalehväisen kuusen ja sen latvahan kuun sekä oksille otavan. Sitten lähti hän ajamaan kohti kullaista kotia, alla päin, pahoilla mielin, kun oli luvannut seppo Ilmarisen Pohjolaan oman itsensä lunastimeksi. Tultuansa seppo Ilmarisen asunnoille pistäytyi hän tämän pajahan. Tervehdykset lausuttua kehoitti Väinämöinen Ilmarista lähtemään kosimaan kuuluisata Pohjolan neitiä, joka „onpi kovin korea: kuuhut paistoi kulmaluilta, päivä rinnoilta risoitti.“ Ilmarinen hänet saisi, kun takoisi Pohjolaan sammon. Ilmarinenpa arvasi asian laidan. Hän ei sinä pitkänä ikänä luvannut sinne lähteä Väinämöisen lunastimeksi. Väinämöinen

turvautui nyt viekkauteen. Hän kertoi Osmon pellon pientarella löytyvän kuusen, kukkalatvan, kultalehvän, jonka latvassa on kuu, oksilla otava. Ilmarinen ei tuota uskonut. Lähdettiin sitä yhdessä katsomaan. Sinne saavuttua nousi Ilmarinen, Väinämöisen kehoituksesta, tuohon kuuseen kuuta ja otavata ottamaan. Silloin Väinämöinen loitsimalla nosti suuren tuulen, joka tempasi seppo Ilmarisen kuusen latvasta ja kantoi hänet ilman halki Pohjolahan. Siellä hänet otettiin suurella riemulla vastaan. Pohjolan neiti pukeutui hänen tähtensä parhaisin vaatteisinsa, ja Louhi, Pohjolan emäntä, kestitti häntä runsaasti. Tämän pyynnöstä ryhtyi Ilmarinen nyt sammon taontaan. Ensin laati hän pajan, ahjon ja palkeet. Sitten tunki hän tuleen sammon aineet: joutsenen kynän nenän, maholehmän maidon, ohran jyvän ja kesäuuhen untuvan. Orjat lietsoivat kolme päivää. Silloin Ilmarinen katsoi, mitä ahjossa syntyisi. Sieltä tungeikse esiin kultainen jousi. Siihen ei Ilmarinen ihastunut, vaan katkaisi sen kahdeksi ja työnsi uudelleen tulehen. Orjat taas alkoivat lietsoa. Seuraavana päivänä katsoi Ilmarinen jälleen ahjoonsa. Vene tunkihe esiin tulesta. Senkin Ilmarinen särki palasiksi ja työnsi uudelleen tuleen. Seuraavilla kerroilla sai Ilmarinen ahjosta ensin hiehon, sitten auran. Nekin hän särki ja työnsi uudelleen tulehen. Ja nyt otti hän kaikki ilman tuulet lietsomahan. Kolme päivää ne lietsoivat. Silloin „tuli tuiski ikkunasta, säkehet ovesta säykkyi, tomu nousi taivahalle, savu pilviin pakeni.“ Mutta silloinpa se viimein syntyikin tuo sampo. Otettuaan sen ahjosta ulos takoi Ilmarinen sen valmiiksi: laitahan jauhomylllyn, toiseen suolamylllyn, rahamylllyn kolman-

teen laitaan. Siitä jauhoi uusi sampo, „jauhoi purnun puhteessa, yhen purnun syötäviä, toisen jauhoi myötäviä, kolmannen kotipitoja.“ Pohjolan akka suuresti ihastui, kun oli saanut itselleen tuollaisen alituisen rikkaudentuojan. Hän kätki sammon Pohjolan kivimäkeen yhdeksän lukon taakse, ja sen juuret kiinnitti hän maan sisään, yhdeksän sylen syvähän. *) — Sammon taottuaan pyysi Ilmarinen nyt puolisoikseen Pohjan neitiä. Mutta tämä toi esiin monenmoisia verukkeita; häneltä muka oli vielä linnut laulattamatta, marjat poimimatta, lahden rannat laulamatta y. m., jonka vuoksi hän ei muka vielä joutuisi miehelään. Ilmarisen mieli kävi suruiseksi, ja hän halusi lähteä kotimailleen. Pohjolan emäntä silloin istutti hänet veneen perään ja loitsi tuulen tuulemahan. Siten seppo Ilmarinen jälleen pääsi omille mailleensa.

Runot XI—XV. *Ahti eli Lemminkäinen* **) kasvoi korkeassa kodissa armahan emonsa luona, „laajim-

*) Mikä tuo tarujen „sampo“ oikeastaan on ollut, siitä eivät oppineet ole selvillä. Muutamat pitävät sitä vaan vertauskuvana, jonka alla ymmärrettäisiin kansan vähittäistä kohottumista metsästykselinkeinon raa'asta tilasta maanviljelykseen ja yhteiskunnalliseen järjestykseen. Eri asteita tässä kehityksessä kuvaisivat sammon enteet: jousi metsästystä, vene kalastusta, hieho karjanhoitoa, aura maanviljelystä. Jotkut taas ovat arvelleet sampoa eräänlaiseksi noitarummuksi, jota Lappalaiset noidat käyttivät loitsiessaan. Vielä on sitä selitetty auringoksi, joka lämmöllään tuo ihmisille menestystä y. m. m. Skandinaveilla on myös taru eräästä ihmeellisestä, Grotte-nimisestä myllystä. Jotkut ovat arvelleet, että Suomalaisten sampotarua vaan on mukailu tuosta Skandinavein Grotte-tarusta.

**) Hänellä oli nimenä myöskin „Saarelainen“ ja „Kaukomieli.“ — „Ahti“ oli oikeastaan merenjumala.

man lahen perällä, Kaukoniemen kainalossa.“ Hänestä tuli punaverinen ja kaikin, puolin uljas mies, mutta hän „tuli vähän vialle, tavoiltansa turmiolle: ain’ oli naisissa eläjä, yli öitä öitsilöissä, noien impien iloissa, kassapäien karkeloissa.“

„Saaressa“ oli kaunis ja ylpeä neiti, Kyllikki nimeltään. Kaukaa tuli hänelle kosijoita. Päivä, Kuu ja Tähti kosivat häntä pojillehen, mutta niille ei hän mennyt. Päättipä Lemminkäinenkin lähteä tuota Saaren neitiä kosimaan. Äiti kielsi häntä, koska Kyllikki oli mahtavampaa sukua kuin Lemminkäinen. Mutta Lemminkäinen vastasi: „Jos en ole koiltani korea, su’ultani aivan suuri, mie valitsen varrellani, otan muilla muo’oillani.“ Hän lähti kuin lähtikin. Saareen päästyänsä ajoi hän rekensä veräjään kumoon. Se seikka herätti suurta naurua Saaren naisissa. Lemminkäinen kätki suuttumuksensa ja kysyi naisilta, olisiko Saaren manterella tilaa ja tannerta hänen tanhuellaksensa *) „Saaren impien iloissa, kassapäien karkeloissa.“ Halveksien neuvottiin häntä jäämään Saareen paimenpojaksi. „Mitä huoli Lemminkäinen, palkkasihe paimeneksi, kävi päivät paimenessa, yöt on impien iloissa, noien neitojen kisoissa, kassapäien karkeloissa.“ Yhtä Saaren neidoista vaan ei Lemminkäinen saanut itseensä suostumaan. Se oli Kyllikki. Lemminkäinen „sa’at saappahat kulutti, sa’at aivot poikki souti tuota neittä saaessansa, Kyllikkiä pyytessänsä.“ Kerran olivat Saaren neidot yhdessä koossa kisailemassa. Silloin tuli Lemminkäinen hevosella ajaen keskelle kisaketoa, reutoi Kyllikin rekeensä ja lähti kiireesti ajamaan pois. Kyllikki rukoili Lem-

*) S. o. tapssiaksensa.

minkäistä päästämään hänet vapaaksi. Kun Lemminkäinen ei päästänyt, rupesi hän itkemään. Lemminkäinen koetti lohdutella häntä, kysyen muun muassa, surisiko hän sitä, että Lemminkäinen oli halvempaa sukua. „Jos en oo su’ulta suuri, enkä korkea koilta“, sanoi hän, „on mulla tulinen miekka, säkenevä säilä-rauta, se onpi sukua suurta, laajoa lajipereä, onp’ on Hiessä hiottu, jumaloissa kirkastettu; sillä suurennan sukuni, laajennan lajini kaiken, miekalla tuliterällä, säilällä säkenevällä.“ Viimein tyyntyi Kyllikki. Hän suostui rupeamaan Lemminkäisen vaimoksi sillä ehdolla, että Lemminkäinen vannoi, ett’ei kävisi milloinkaan sotia. Tämän vannoi Lemminkäinen, ja Kyllikki puolestaan oli pakotettu vannomaan, ett’ei hän milloinkaan kävisi kylää, vaikka olisi kuinkakin tanssin haluinen. Lähestyttiin viimein Lemminkäisen kotitaloa. Kyllikin mielestä se näytti „nälkärauniolta.“ Lemminkäinen lupasi rakentaa uudet, paremmat tuvat. Kotia päästyä otti Lemminkäisen äiti nuoret iloisena vastaan ja kiitti Jumalaa, kun oli saanut niin kauniin ja riva-kan miniän.

Elettiin joku aika eteenpäin rauhassa ja sovin-
nossa. Mutta kerran, kun Lemminkäinen oli kalasta-
massa, lähti Kyllikki, valansa unohtaen, kylään. Tästä
tiedon saatuaan julmistui Lemminkäinen. Äitinsä ja
puolisonsa varoituksista huolimatta päätti hän lähteä
Pohjolaan kosimaan. Kun äiti yhä ennusti hänelle
siellä tuhon tulevan, kiivastui Lemminkäinen ja heitti
suan, jolla hän parhaillaan suki hiuksiansa, pirtin sei-
nään sanoen: „silloin on tuho minua kohdanuut, kun
tuo suka verta valuvi.“ — Rautapaitaan ja teräsvöi-
hin puettuna sekä varustettuna tuliterällä miekallansa

lähti Lemminkäinen ajamaan Pohjolahan. Sinne tultuansa pysähtyi hän kartanolle. Hän kuuli tuvassa laulettavan. Salaa sinne tirkistäesssänsä näki hän sen olevan täynnä laulajoita ja loitsijoita. Nyt Lemminkäinen loitsi itsensä niin pieneksi, että mahtui pujahamaan nurkan raosta tupaan. Sinne ilmaantui hän yht'äkkiä keskelle Pohjolan joukkoa ja käski heidän vaikenemaan laulustaan, koska „miel' on jäämähän parempi, kuin on kesken katkemahan.“ Vaihdettuaan vielä pari kiivasta sanaa Pohjolan emännän kanssa rupesi hän itse loitsimaan. „Tulta iski turkin helmat, valoi silmät valkeata Lemminkäisen laulaessa, laulaessa, lausiessa.“ Kaikki miehet lauloi hän ulos tuvasta, minkä minne, kunka kunne. Yhden jätti hän vaan laulamatta, erään vanhan karjanpaimenen. Kun tämä kysyi, miksi hänet oli säästetty, vastasi Lemminkäinen: „siksi en sinuhun koske, kun olet katsoa katala, kurja koskemaisittani.“ Märkähattu karjanpaimen tuosta suuttui. Hän juoksi Tuonelan joelle odottamaan Lemminkästä Pohjolasta palaavaksi.

Lemminkäinen pyysi Pohjolan emännältä parasta hänen tyttäristään. Pohjolan emäntä muistutti, että Lemminkäisellä jo oli emäntä ennestään. Kun tämä ilmoitti, ett'ei hän huolisi kylänkävijästä Kyllikistä, vaati Pohjolan emäntä hänen ensin hiihtämällä tavoittamaan Hiiden hirven Hiiden peltojen periltä. Hankittuansa itsellensä hyvät sukset läksi Lemminkäinen hirven ajohon, kerskaillen, ett'ei mikään metsän elävä jäisi häneltä saavuttamatta. Hiidet kuulivat tuon kerskauksen. He rakensivat hirven, jolla oli päänä puunkanto, sarvina raidan haarukat, säärinä seipäät ja muuna ruumiina laho puu; käskivät sen hiihdättämään

Lemminkäistä hikehen. Lapin rajoilta Lemminkäinen viimein tavoittikin tuon hirven, mutta erään kevytmielisen puheensa kautta hän sen taas menetti. Hirvi pääsi häneltä karkaamaan. Kun Lemminkäinen lähti sitä takaa ajamaan, särkyivät hänen suksensa.

Nyt päätti Lemminkäinen jättää kerskailut sikseen ja rukoilla metsän jumalia, Tapiota ja Mielikkiä ynnä heidän väkeänsä, että he saattaisivat hänen haluamansa saaliin hänen eteensä. *) Rukouksillansa saikin hän metsän haltiat lepytyiksi ja saavutti Hiiden hirven, jonka vei Pohjolaan. Mutta Pohjolan emäntä vaati häneltä uusia ansiotöitä. Hänen tuli tuoda Pohjolaan Hiiden ruskea hevonen Hiiden nurmien perältä. Kun hän oli tämän työn onnellisesti saanut tehdyksi, määräsi Pohjolan emäntä hänen ampumaan joutsenen Tuonelan mustasta joesta. Hän lähti tätä työtä täyttämään, mutta Tuonelan joella häntä odotteleva märkähattu karjanpaimen nosti vedestä vesikäärmeen ja ampui sen Lemminkäisen sydämen läpi. Sitten syöksi hän Lemminkäisen Tuonelan jokeen. Tuonen verinen poika sai hänet käsiinsä, hakkasi hänet palasiksi ja heitti nämä Manalan alusvesille virumaan.

Tapahtui Lemminkäisen kodissa eräänä päivänä, että suasta valui verta. Tämän nähtyänsä rupesi Lemminkäisen äiti itkemään. Hänen täytyi lähteä rakasta poikaansa etsimään. „Kourin helmansa kokosi, käsivarsin vaattehensa, pian juoksi matkan pitkän, sekä

*) Metsän haltiat Tapio ja Mielikki asuivat keskellä erämaata linnassaan Tapiolassa, joka oli Tuomivaaran rinteellä. Heidän „aitoissaan” säilylettiin metsän riista, ja heidän suosioitaan tarvitsi metsämies onnistuakseen.

juoksi, jotta joutui.“ Hän tuli ensin Pohjolaan. Siellä ei osattu hänelle tietoa antaa hänen pojastaan. Hän kiirehti toisaalta etsimään. Sieltä ja täältä kyseli hän, oliko hänen poikaansa, hänen „kullaista omenatansa“, missä nähty. Viimein sai hän Päivältä tietää poikansa joutuneen Tuonelan jokeen. Nyt teetti hän itselleen seppo Ilmarisella suuren vaskisen haravan. Sitten kiirehti hän Tuonelan joelle. Kun päivä hänen rukouksestaan oli säteillään nukuttanut Tuonelan väen, sai hän rauhassa ruveta etsimään poikaansa Tuonelan josta. Hän haravoitsi pitkin ja poikki jokea ja onnistui suurella vaivalla saamaan sieltä poikansa ruumiin palaset. Nämä hän liitti tarkoin kokoon. Suonettaren, suonten haltiattaren, ynnä Ukko ylijumalan avulla sai hän poikansa ruumiillisesti ehjäksi, mutta henki vielä puuttui tältä. Hänen rukouksestaan lensi mehiläinen mielilintu voiteita hakemaan. Hän toi niitä monesta paikasta, viimein itse taivahasta, Luojan kellarista, Luojan omia voiteita. Niillä kun äiti voiteli poikaansa, tämä heti virkosi kuolon unesta. Lemminkäinen luuli vaan pitkän unen maanneensa. Äiti sanoi: „oisit maannut kauemminki ilman äitittä pahatta, katalatta kantajatta.“ — Aitinsa kehoituksesta kertoi Lemminkäinen sen jälkeen, miten hän oli Tuonelan jokeen joutunut. Sitten läksivät he yhdessä kotia kulkemaan.

Runot XVI—XIX. Vaka vanha Väinämöinen oli utuisen niemen nenässä venettä rakentamassa. „Teki tieolla venettä, laati purtta laulamalla.“ Näin oli hän sen jo melkein valmiiksi saanut, mutta silloin puuttui häneltä kolme sanaa, jotta olisi saanut reunaliisteet, kokan ja peräpään täysin valmiiksi. Väinämöinen arveli, ajatteli, mistä saisi nou tarvittavat sanat. Viimein päätti

hän lähteä etsimään niitä Tuonelasta, koska sinne muka oli vainajain kera kertynyt paljon viisautta. Hän lähti matkalle, kulki viikon vitsikkoa, toisen tuomikkoa, kolmannen katajikkoa. Jo näkyi Manalan saari, Tuonen kumpu kuumottavi. *) „Manalan matala neiti“, jota Väinämöinen huusi tuomaan venettä, hänen joen yli päästäksensä, ei tahtonut viedä Väinämöistä Tuonelaan, kun huomasi, ett'ei tämä ollutkaan kuollut, vaan elävä ihminen. Väinämöinen koetteli kyllä uskotella Tuonen tyttiä, että hän todella oli kuollut, mutta se ei auttanut. Viimein täytyi hänen tunnustaa lähteneensä etsimään sanoja, joilla saisi veneensä valmiiksi. Tuonen tytti sanoi: „Oi on hullu hulluuttasi, mies on mielesi vähyyttä! Tulet syyttää Tuonelahan, tau'itta Manan majoille; parempi sinun olisi palata omille maille; äija **) on tänne tullehia, ei paljo palanehia.“ Mutta tästä kamalasta tiedosta huolimatta sanoi Väinämöinen: „akka tieltä kääntyköhön, eipä mies pahempikana,“ ja pyysi Tuonen tyttiä saattamaan hänet joen poikki. Tämä täytti viimein hänen pyyntönsä. — Väinämöisen Tuonelaan tultua tarjosi Tuonetar hänelle olutta, mutta Väinämöinen ei sitä

*) Esi-isämme arvelivat ihmisten kuoltuaan joutuvan Tuonelaan eli Manalaan. Se oli maanalainen paikka, jota ympäröi kaikilta sivuilta Tuonelan musta joki. Tuonelan haltiana oli ankara Tuoni sekä hänen puolisonsa Tuonetar. Heidän lapsistaan ovat erityisesti huomattavat „matala Manalan neiti“, joka kuljetti kuolleet veneellä Tuonelan joen ylitse, sekä Tuonen poika, „koukkusormi, rautanäppi“, joka isänsä kutomilla rauta- ja vasiverkoilla esti kuolleet pakenemasta Tuonelan joen poikki. — Ylimalkaan ajateltiin elämä Tuonelassa samanlaiseksi kuin maan päälläkin, mutta kuitenkin paljoa synkemmäksi ja kolkommaksi,

**) S. o. paljo.

juonut, kun siinä mateli sammakoita ja matoja. Kysyttyä syytä hänen Tuonelaan tuloonsa Väinämöinen sen selitti. Tuonelan emäntä lausui: „Ei tuoni sanoja anna, Mana mahtia jakele, etkä täältä pääsnekänä sinä ilmoisna ikänä kotihisi kulkemahan.“ — Väinämöinen pantiin nukkumaan Tuonen taljavuotehelle. Hän ei kuitenkaan nukkunut; „mies makasi, vaate valvoi.“ Sillaikaa Tuonen verinen poika, koukkusormi, rautanäppi, veti vaskinuotan Tuonelan joen poikki ja sitä pitkin, estääksensä Väinämöisen Tuonelasta pakene-masta. Väinämöinen hätäytyi. Mutta pian loitsi hän itsensä rautaiseksi käärmeheksi ja pääsi siten pujah-tumaan verkon lävitse. Kotihinsa tultuansa rukoili hän, muistelleksaan Tuonelan kamaluutta ja hätäänsä siellä, ett'ei hyvä Jumala sallisi kenenkään itse Ma-nalle mennä.

Kun Väinämöinen ei saanut Tuonelasta sanoja, päätti hän lähteä etsimään niitä erään jo aikoja sitten kuolleen, mahtavan tietäjän, Antero Vipusen vatsasta. Tultuansa hänen haudallensa ja kaadettuansa metsän hänen ruumiinsa päältä, syöksi hän rautaisen koren-non hänen suuhunsa. Vipunen heräsi, avasi suunsa ja nielaisi Väinämöisen vatsaansa. Ensin Väinämöi-nen hätäytyi, mutta toinnuttuansa rupesi hän siellä sepoksi laatien „paitansa pajaksi, hiat paian palkehek-si, polvensa alaisimeksi, vasaraksi kyynäspäänsä.“ Kun Väinämöisen takoissa sydet alkoivat tulvata Vipusen suuhun, eikä hän tienyt, mikä kumma hänen vatsaan-sa oli tullut, rupesi hän lukemaan mahtavia loitsuja, jotta olisi saanut tuon pahan pakenemaan vatsastansa. Mutta loitsut eivät auttaneet. Niiden päätyttyä ilmoitti Väinämöinen, ett'ei lähtisi pois Vipusen vatsasta en-

nen, kun saisi „kuulla kyllältä sanoja, tuhansia tutkelmoita.“ „Ei sanat salahan joua, eikä luottehet lovehen, mahti ei joua maan rakohon, vaikka mahtajat menevät“, lisäsi Väinämöinen. Silloin Vipunen alkoi laulaa „noita syntyjä syviä, ajan alkuluottehia, joit' ei laula kaikki lapset, ymmärrä yhet urohot tällä inhalla iällä, katovalla kannikalla.“ „Ei ole kuultu, eikä nähty sinä ilmoisna ikänä parempata laulajata, tarkempata taitajata; suu se syyteli sanoja, kieli laski lausehia, kuin on sälkö sääriänsä, ratsu jalkoja jaloja.“ Kun Väinämöinen oli kylliksi sanoja kuullut, lähti hän pois Vipusen vatsasta ja saapui kotihinsa. Siellä hän, saamiensa sanain avulla, pian lauloi veneensä täysin valmiiksi.

Väinämöinen päätti nyt uudelleen lähteä kosimaan Pohjan neitiä. Hän koristeli uuden veneensä kullalla ja hopealla sekä varusti sen sinisillä ja punaisilla purjeilla. Sitten lähti hän sillä matkalle. Hän joutui purjehtimaan Ilmarisen asunnon ohitse. Annikki, Ilmarisen sisar, sattui olemaan rannalla vaatteiden pesussa. Kun Väinämöinen veneellään oli tullut niin lähelle, että kävi keskusteleminen, kysyi Annikki, minne Väinämöinen oli matkalla. Koska Ilmarinen oli Väinämöisen kilpakosija, ei tämä ensin tahtonut Annikille ilmoittaa matkansa todellista tarkoitusta. Mutta Annikki ei hellittänyt kyselemistään; Väinämöisen täytyi viimein ilmoittaakin olevansa kosioretkellä Pohjolaan. Nyt tuli Annikille kiire. Jättäen vaatteet huuhtomatta riensi hän heti veljensä luokse, joka oli pajassaan takomassa. Annikki soimasi nyt veljeänsä alituisesta aikailemisestä ja kuinka tämä yhä vaan takoi pajassaan eikä muistanut kiirettä pitää,

vaikka oli vaara tarjona, että toiset joudukkaamat veisivät hänen morsiamensa. Annikki ilmoitti, että Väinämöinen nyt oli matkalla Pohjolaan kosintoa varten. Nyt „tunkihe sepolle tuska, rautiolle raskas tunti, kirposi pihet piosta, vasara käestä vaipui.“ Hän päätti heti lähteä Pohjolaan. Annikki lämmitti saunan, Ilmarinen pesi itsensä noesta puhtaaksi ja puki juhlavaatteet päällensä. Paraalla oriillansa lähti hän sitten ajamaan Pohjolaan päin. Matkalla joutui hän niin likelle meren rantaa, että saattoi antautua puheisin Väinämöisen kanssa, joka purjehti rantoja pitkin. Siinä he tekivät sopimuksen, ett'eivät neittä väkisin veisi, vaan että tämä itse saisi päättää, kummallenko menisi. — Pohjolassa huomattiin koiran haukunnasta heidän tulonsa, ja arvattiin samalla heidän aikeensa. Pohjolan emäntä kehoitti tytärtään menemään rikkaalle Väinämöiselle, mutta tytär ei sanonut menevänsä „osan hyvyille eikä miehen mielevyyille“, vaan „otsan hyvyille, varren kaiken kauneuulle.“ „Eikä“, lisäsi hän, „neittä ennenkänä ole myötynä eloihin, neiti on ilman antaminen Ilmariselle sepolle, ku on sampuen takonut, kirjokannen kalkutellut.“ Väinämöinen ennätti ensin taloon. Heti oven suusta kysyi hän, tulisiko Pohjan neiti hänelle puolisoksi. Tähän neiti vastasi kieltäen, huomauttaen muun muassa, kuinka Väinämöinen ei ollutkaan kyennyt tekemään venettä valmiiksi hänen kehrävartensa muruista.

Seppo Ilmarinen otettiin sulhaisena vastaan. Kuitenkin määräsi Pohjolan emäntä hänetkin suorittamaan kolme ansiotyötä. Hänen tuli kyntää Hiiden kyinen pelto, tuoda Pohjolaan Tuonen karhu sekä saada suuri suomuhauki Tuonelan joesta. Morsiamen-

sa neuvolla sai Ilmarinen kaikki nämä tehtävät kunnollisesti suoritetuiksi. Ja silloin Pohjolan neiti varmasti luvattiin hänelle.

Runot XX—XXV. Nyt ruvettiin Pohjolassa häitä valmistamaan. Ensinnäkin teurastettiin hirveän suuri härkä, josta saatiin „sata saavia lihoa, sata syltä makkarata, verta seitsemän venettä.“ Sitten valmistettiin oluet sekä keitot ja leivokset. Pohjolan emäntä lähetti airuen kutsumaan rahvasta häihin; piti kutsua kaikki Pohjan kansa sekä kaikki Kalevan kansa ja eritenkin Väinämöinen „lailliseksi laulajaksi“, ainoastaan Lemminkäinen piti jättää kutsumatta, koska hän Pohjolan emännän mielestä oli „kaikitse toraisa, aivan tarkka tappelija“, joka oli „tehnyt häissäki häpeät, pitoloissa pillat suuret.“

Hääpäivänä saapui sulhanen suuren sulhaiskansan keskellä Pohjolaan. Hän saatettiin tupaan, jossa oli „pöyät pesty, lavitsat vesin valettu, siivottu sileät sillat, laotalattiat la'aistu,“ sekä asetettiin ylimmäiselle sijalle istumaan. Sitten Pohjolan emäntä syötti ja juotti vierahansa. „Olipa lohta luotasilla, sivulla sian lihoa, kupit kukkuraisillansa, va'it varpelaitehilla syöä kutsuvierahien, ja vävysen liiatenki.“ Tarjottiinpa sitten oluttakin. Väinämöinen alkoi päivän kunniaksi laulaa. „Lauloi vanha Väinämöinen, sekä lauloi jotta taitoi, ei sanat sanoihin puutu, virret veisaten vähe-ne.“ „Naiset kaikki naurusuulla, miehet mielellä hyvällä kuuntelivat, kummeksivat Väinämöisen väännytystä.“ Virtensä lopulla toivotti Väinämöinen tuleviksikin ajoiksi Pohjolalle menestystä ja iloa.

„Kun oli kyllin häitä juotu, pietty pitoja noita“, alettiin valmistaa morsianta lähtemään. Hänelle äiti

muistutti, kuinka hänen oli ollut hyvä elää kotonaan, kuinka hän oli kasvanut „kukkana kujilla, ahomailla mansikkana“, mutta kuinka hän nyt joutuu „perehesen vierahasen“, jossa kaikki on toisin kuin kotona. „Neito parka huokaeli, huokaeli, henkäeli, suru syämelle panihe, vesi silmille vetihe.“ Hän sanoi odotaneensa tätä aikaa kuin „hyveä vuotta“, kuin „kesän tuloa“, mutta nyt kun täydellä todella piti erota „kullasta koista, iän nuoren istumasta“, valtasi sanomaton suru hänen mielensä, ja tuntui hänestä kuin lähtisi hän „syksyisen yön sylihin, keväisen kierän päälle.“ Sen ikävyyden haihduttamiseksi, mikä oli vallannut morsiamen mielen, lohdutettiin häntä huomauttamalla, kuinka hän oli joutuva uljaan ja jalon miehen vaimoksi.

Sitten „Osmotar oleva vaimo, Kalevatar kaunis impi“ neuvoi morsianta, miten hänen tulisi miehelässä elää ja kaikissa askareissaan menetellä ja kuinka hänen aina tulisi kunnioituksella kohdella appea ja anoppia. Lopuksi kielletään häntä unohtamasta äitiänsä. „Ken emon unohtanevi, maammonsa masentanevi, elköhön Manalle menkö, hyvän tunnon *) Tuonelahan, Manalassa on makso tuhma, kova kosto Tuonelassa emon sa unohtajalle, maammonsa masentajalle.“

Sitten neuvottiin vielä sulhoakin kiittämään onneansa, kun oli saanut niin oivallisen puolison, sekä olemaan aina hellä ja lempeä tätä kohtaan. — Viimein tuli lähdön hetki. Itkusilmin kiitti nyt morsian vanhempiansa, veljiänsä, sisariansa ja kaikkia kasvin-kumppaliainsa kaikesta siitä hyvästä, mitä oli heiltä

*) S. o. hyvällä tunnolla.

nauttia saanut, sekä pyysi, ett'ei hänen tähtensä surullisia oltaisi. Sitten jätti hän kaikki hyvästi, yksin pirtin, pihan pihlajoineen, maat ja metsät marjoineen, järvet sadoin saarineen ynnä muut hänelle lapsuudesta asti rakkaat esineet. Seppo Ilmarinen viimein keskeytti nuo hänen mielestään liian kauan kestävät hyvästit, sieppasi hänet rekeensä ja läksi ajamaan omaa kotiansa kohden, suuren nuodejoukon seuraamana.

Ilmarisen kodissa pidettiin sitten juhlalliset tulla-
jaiset. Ilmarisen äiti, Lokka „luopuisa emäntä“, ei voinut kyllin ylistellä miniäänsä. Pojallensa lausui hän muun muassa: „Toit käkösen tullessasi, sinisotkan suojassasi, vihannimman virven latvan vihannasta virviköstä, tuorehimman tuomen lehvän tuorehesta tuomikosta.“ Koko nuodejoukko syötettiin ja juotettiin. Vaka vanha Väinämöinen taaskin laululle rupesi, kiittäen isäntää ja emäntää, puhemiestä ja saajanaista sekä viimein koko hääjoukkoa, joka oli „haljakassa, *) kuni metsä huutehessa, alta niinkuin aamurusko, päältä niinkuin päivän koite.“

Runot XXVI—XXX. Lemminkäinen oli suutuksissaan siitä, ett'ei häntä oltu kutsuttu Pohjolan häihin. Hän päätti lähteä sinne kostaaksensa tämän häväistyksen. Äiti kyllä pelotteli häntä, sanoen monen surman häntä uhkaavan matkalla ja perillä Pohjolassa. Lemminkäinen vastasi: „Ain' on surmia akoilla, kaikin paikoin kuolemia, ei uros hätäille noita, ei varsin varannekana.“ Onnellisesti suoriutuikin hän matkan vaaroista ja saapui Pohjolan tupahan. Siellä käyttäytyi hän hyvin röyhkeästi, ilmaisten syyksi

*) Verkaan puettuna.

tähän käytökseensä sen, ett'ei häntä oltu häihin kutsuttu. Pohjolan isäntä viimein tuskastuneena otti miekan seinältä ja, päästäksensä kutsumattomasta vierastaan, ehdotteli, että rupeisivat kaksintaisteluun. Siihen oli Lemminkäinen valmis. Koska tuvassa oli liian ahdasta, menivät he ulos kartanolle. Kaksintaistelu päättyi siten, että Lemminkäinen miekallaan löi Pohjolan isännältä pään poikki. Tämä oli työ, josta Lemminkäinen tiesi ankaran koston seuraavan. Hän pakeni kiireesti kotiansa, ja koska tiesi, että häntä sielläkin Pohjan väen kosto uhkaisi, päätti hän, äitinsä neuvosta, lähteä eräasen meren saareen piilemään.

Lemminkäinen, saareen tultuansa, eleli tapansa mukaan liian vallattomasti saaren naisten kanssa. Siitä oli seurauksena, että miehet hänehen suuttuivat. Kun hän erään kerran oli yöretkillänsä, huomasi hän, että miehet joka paikassa hioivat miekkojansa häntä surmataksensa. Lemminkäiselle tuli kiire kotia. Koska häneltä oli vene poltettu, täytyi hänen kiireisesti kyhätä itsellensä uusi vene. Sillä hän sitten lähti kotiansa purjehtimaan, jättäen saaren immet rannalle itkemään. Merellä myrsky särki hänen laivansa. Uuden pelastui hän eräasen niemeen, jossa hän eräässä ystävällisessä talossa sai ruokaa ynnä veneen kotia päästäksensä.

Kotia tultuansa näki hän että Pohjolan väki hänen poissa ollessansa oli polttanut hänen talonsa poroksi. Hän luuli jo äitinsäkin surmatuksi, mutta löysi hänet kuitenkin eräältä pienestä pirtistä synkän salon sisässä.

Pohjolaan alkoi nyt taas Lemminkäisen mieli

palaa. Hänen piti kostaa Pohjolan kansalle tämän tuhotyöt hänen kotitaloansa kohtaan. Muinaisen sotatoverinsa Tieran kanssa lähti hän sinne purjehtimaan. Mutta Pohjolan emäntä, joka aavisti heidän tuloansa, lähetti heille kovan pakkasen vastaan. Se kylmi Lemminkäisen veneen mereen, ja olivatpa itse urootkin vaarassa paleltua kuoliaaksi. Nämä kuitenkin pelastuivat jäätä myöten rannalle, mistä he viimein korpien kautta ja kurjuutta kärsien saapuivat kotiansa.

Runot XXXI—XXXVI. Oli kaksi veljestä, Kalervo ja Untamo. Näiden välille syntyi riita vähäpätöisistä syistä. Untamo viimein väkensä hyökkäsi Kalervon kotiin, kaatoi Kalervon joukon ja poltti talon poroksi. — Untamo vei mukanaan kotiinsa Kalervon immen „pirtin pyyhkiäksi, lattian lakaisiaksi.“ Tälle syntyi vähän ajan kuluttua poika, jonka äiti nimitti *Kullervoksi*. Se oli niin väkevä, että se jo kolmantena päivänä katkaisi kapalovyönsä sekä särki kätkyensä. Kahden kolmen kuukauden vanhana sen jo kuultiin sanelevan: „Kunpa saisin suuremmaksi, vahvistuisin varreltani, kostaisin isoni kohlut, maksaisin emoni mahlat.“ *) Untamo, jota tietysti paha omatunto vaivasi, tuollaisesta puheesta säikähtyi. Hän sanoi: „Tästä saa sukuni surma, tästä kasvavi Kalervo.“ Hän koetti saada tuon pojan päiviltä pois, mutta se ei onnistunut. Kun ei tahdottu häntä suorastaan surmata, jätettiin hän veden ja tulenkin val-

*) Koston ajatus kyti siis hänessä jo noin nuorena. Kuten vasta saamme nähdä, tulikin kosto ja kostontyöt hänen elämänsä päätehtäviksi.

taan, mutta Kullervo niistä pelastui. Koetettiinpa häntä hirttääkin, mutta ei sekään onnistunut. Untamo viimein päätti panna tuon pojan johonkin työhön. Pantiin hän lasta katsomahan. Kullervo „käen katkoi, silmän kaivoi, lapsen tau'illa tapatti.“ Pantiin hän kaskea kaatamahan. Hän meni paraasen hirsikköhen, kaatoi viisi puuta, nousi sitten kannon päähän, vihelsi ja sanoi: „Sini kaski kaatukahen, koivu solki sortukahen, kuni ääni kuulunevi, kuni vierrevi vihellys.“ Ja niin kaatui suuri parsikko kerrallaan. Tähän tapaan toimitti Kullervo muutkin työnsä. Kun hän Untamon mielestä ei mihinkään kelvannut, myi tämä hänet seppo Ilmariselle orjaksi.

Seppo Ilmarisen emäntä pani hänet karjan paimenneksi. *) Evääksi annettiin hänelle leipä, jonka sisään Ilmarisen emäntä piloillaan oli leiponut kiven.

Salolla ollessaan istahti Kullervo mättäälle ja rupesi syömään. Hän veti veitsensä tupesta ja alkoi leikata leipää. Silloin särkyi veitsi leivässä olevaan kiveen. Se oli tapaus, joka koski Kullervon sydänpohjiin. Tuo veitsi näet oli ainoa muisti ja perintö hänellä isältänsä, ja Ilmarisen emännän pilanteon ymmärsi hän tarkoittavan orjan halveksimista. Hän päätti hirveästi kostaa. Hän ajoi karjan suohon, loitsi sudet ja karhut lehmien näköisiksi ja ajoi ne kotiin. Kun Ilmarisen emäntä meni lypsämään, repivät ne

*) On huomattava, että Kullervo ei ollut syntynyt orjaksi, vaan suureksi sankariksi, jota hänen tavaton ruumiinvoimiansakin todistaa. Kun häntä kuitenkin pakotettiin halpoihin orjan tehtäviin, sepä hänessä kasvatti ynseyttä, kolkkoutta ja rajuutta, jotka yhdessä kostonhimon kanssa veivät hänet tuhotöihin ja onnettomuuteen.

hänet pahasti. Hän rukoili Kullervoa auttamaan, koska hän muuten kuolisi. Siihen vastasi Kullervo kolkosti: „Kun kuolet, niin kuole; kyllä on maassa sijaa sinun levätäksesi.“ Niin kuoli Ilmarisen emäntä, ennen niin kuuluisa Pohjan neiti.

Nyt pakeni Kullervo pois Ilmarisen talosta. Samoellessaan synkässä korvessa juohtui hänelle miehen mennä kostamaan Untamolle. Mutta silloin sai hän eräältä metsän haltiattarelta tietää, että hänen isänsä ja äitinsä olivat vielä elossa „Lapin laajalla rajalla, Kalalammin laitehella.“ Sinne hän nyt lähti. Hänen sinne saavuttuansa ja kun hänet oli Kullervoksi tunnettu, ihastui äiti suuresti, hän kun jo oli itkenyt Kullervoa kuolleeksi. Samalla kertoi hän, että toinen Kullervon sisarista oli marjatiellä eksynyt metsään ja, kaikesta etsimisestä huolimatta, jäänyt tietämättömiin.

Vanhempainsa luona ollen koetti Kullervo yhtä ja toista työtä tehdä, mutta kaikki työnsä hän turmeli. Kalervo lähetti hänet viimein veroja maksamaan, arvellen että hän ehkä olisi „matkassa parempi, taipalella taitavampi.“ Hän oli jo kotimatalla, kun muuan neito tuli hänelle vastaan. Tätä pyysi hän rekeensä; kun neito ei hyvällä tullut, tempasi Kullervo hänet väkisin. Kauniilla kankailla ja koristeilla sai Kullervo neidon mielen häikäistykseksi ja hänet vietellyksi. Kun he tuosta alkoivat toistensa sukuperää tiedustella, tuli selville, että tuo neito oli Kullervon metsään eksynyt sisar. Kauhun valtaamana syöksyi sisar jokeen, jonne hukkui, löytäen „turvan Tuonelassa, armon aaltojen seassa.“ Kullervo itse, tuon kamalan tapauksen masentamana, nousi hevosensa selkään ja ajoi kiireesti

kotiin. Siellä kertoi hän, mitä oli tapahtunut, ja arveli lähteä metsän petojen syötäväksi. Mutta äiti kehoitti häntä lähtemään johonkin piilopaikkaan muutamiksi vuosiksi, „kunnes aika armon tuopi, vuoet huolen huoventavi.“ Siihen Kullervo ei suostunut; hänen mieleensä muistui, että hänen elämänsä päätehtävä, Untamon kostaminen, vielä oli täyttämättä.

Untamoa kostamaan päätti hän nyt siis lähteä. „Somap’ on sotahan kuolla, kaunis miekan kalskeheksen“, tuumi hän. Hän jätti omaisensa hyvästi, kysyen kultakin, itkisivätkö häntä, jos kuulisivat hänen kuolleen. Äiti yksin sanoi häntä itkevänsä, muut eivät. — Kullervo kaatoi sitten koko Untamon kansan ja poltti talot poroksi. Siten Untamon ilkityöt tulivat rangaistuiksi. Kotia palattuaan havaitsi hän, että kaikki hänen kotolaisensa sillä välin olivat kuolleet. Hän rupesi itkemään kaivaten emoansa. „Emo hausta havasi“, ilmoitti, että Kullervolle oli jäänyt perinnöksi Mustikoiria, ja kehoitti häntä menemään metsään ja siellä Tapion antimilla henkeänsä elättämään. Kullervo lähtikin Mustin kera korpehen päin. Hän sattui tulemaan sille paikalle, jossa oli sisarensa turmellut. „Siin’ itki ihana nurmi, aho armahin valitti, nuoret heinät hellitteli, kuikutti kukat kanervan.“ Kullervo silloin tempasi miekkansa, työnsi sen perän maata vasten ja syöksyi itse sen kärkeen. „Se oli surma nuoren miehen, kuolo Kullervo-urohon, loppu ainakin urosta, kuolema kova-osaista.“

Runot XXXVII—XLIV. Seppo Ilmarinen itki pitkät ajat kuollutta emäntäänsä. Viimein takoi hän itselleen kultaisen morsiamen, mutta koska ei saanut eloa siihen, hylkäsi hän sen. Sitten lähti hän Poh-

jolaan pyytämään toista Pohjolan tytärtä puolisosokseen. Mutta kun Pohjolassa saatiin tietää, että hänen entinen emäntänsä jo oli kuollut, suututtiin hänelle eikä luvattu mitään tytärtä hänen surmattavakseen. Seppo Ilmarinen kuitenkin väkivallalla tempasi tyttären rekeensä ja lähti ajamaan kotia kohden. Mutta kun tämä matkalla kovasti herjasi Ilmarista ja osoitti he muihin miehiin taipuvaksi, suuttui Ilmarinen viimein ja lauloi hänet kalalokiksi. Alla päin pahoilla mielin palasi hän kotiinsa. Väinämöisen kysyttyä syytä hänen suruunsa, kertoi hän epäonnistuneen kosintansa ja huomautti samalla, kuinka Pohjolan oli hyvä elää, kun siellä oli sampo. „Siin' on kyntö, siinä kylvö, siinä kasvo kaikenlainen, siinäpä ikuinen onni.“

Väinämöinen ehdotteli, että lähtisivät suurella laivalla Pohjolasta sampoa saamaan. Ilmarinen siihen tuumaan suostui. Hyvästi varustettuina ja veneessä paljon kansaa mukana lähtivät uroot matkalle. Heidän purjehtiesaan Kaukoniemen ohitse yhtyi heihin vielä lieto Lemminkäinen.

Erään kosken alla tarttui vene suuren hau'in hartioille eikä päässyt liikkeelle. Ilmarinen ja Lemminkäinen koettivat haukea tappaa, mutta ei se heiltä onnistunut. Viimein vaka vanha Väinämöinen itse sen miekallansa surmasi. Hauin pääpuoli saatiin veneeseen. Laskettiin eräälle luodolle, jossa hauki keitettiin ja syötiin. Tämä tapaus antoi aiheen *kanteleen* synnylle. Kalliolle jääneistä luista teki näet Väinämöinen kanteleen, jonka koppa oli hau'in leukaluusta, naulat sen hampaista ja kielet Hiiden ruunan hiuksista. Nyt yrittivät matkalaiset sitä soittaa. „Soitti nuoret, soitti vanhat, soitti keskikertaisetki; ei ilo

ilolle nousnut, soitto soitolle ylennyt.“ Vihdoin Väinämöinen itse istuutui ilokivelle, laulupaadelle ja otti tuon kanteleen polvillensa sekä alkoi soittaa. „Jo kävi ilo ilolle, riemu riemulle remahti.“ Kaikki metsän elävät, oravat, kärpät, sudet, karhut, tulivat kuuntelemaan Väinämöisen soitantoa. Tapio, hänen emäntänsä ja kaikki Tapion kansa tulivat vuoren kukkuralle soittoa tajuamahan. Ilman linnut kiirehtivät tuota iloa imehtimähän. Itse ilman Luonnottaret kanteloista kuuntelivat, istuen taivon kaarella tai pilven ruseunalla. Kuutar ja Päivätär kutoivat kultakangasta äärellä punaisen pilven. Kun saivat kuulla sorean soiton, jo vaipui pirta pivosta, suistui sukkula kädestä. Kaikki veden kalatkin tulivat esille. Ahti aaltojen kuningas veden kalvohon vetäikse, siinä kuunnellen iloa. Sisarekset Sotkattaret hiipoivat hiuksiansa hargjalla hopeapäällä, sukimella kultaisella; kun saivat kuulla oudon äänen, soitannon sorean, jo sulkahti suka vetehen ja hiukset jäivät hiipomatta. Veden emäntäkin nousi aalloista luodon rinteelle kuuntelemaan ja nukkui tuon ihmeellisen soiton vaikutuksesta. „Siinä vanha Väinämöinen soitti päivän, soitti toisen; ei ollut sitä urosta, eikä miestä urheata, ollut ei miestä, eikä naista, kellen ei itkuksi käynyt, kenen syöntä ei sullannut; itki nuoret, itki vanhat, itki miehet naimattomat, itki nainehet urohot.“ Itse Väinämöiseltäkin vieri kyöneleitä runsaasti. Ne vierivät meren rannalle ja siitä aaltojen alle. Siellä muuttuivat ne helmiksi, „kuningasten kunnioiksi, valtojen iki-iloiksi.“

Sen jälkeen jatkoivat uroot matkaansa. He saapuivat Pohjolaan ja ilmoittivat tulleen „sämpuen jaolle, kirjokannen katselulle.“ Pohjolan emäntä sanoi:

„Ei pyyssä kahen jakoa, oravassa miehen kolmen; hyvä on sampuen hyrätä Pohjolan kivimäessä, hyvä olla itseniki sammon suuren haltiana.“ Väinämöinen uhkasi, että sampo vietäisiin kokonansa, jos ei siitä hyvällä osaa annettaisi. Silloin Pohjolan emäntä kutsui kokoon Pohjolan miehet aseinensa. Mutta Väinämöinen alkoi soittaa kantelettansa. Sitä kävivät kaikki kuulemaan, „miehet mielellä hyvällä, naiset suulla nauravalla, urohot vesissä silmin, pojat maassa polvillansa.“ Soiton vaikutuksesta nukkui koko Pohjolan kansa sikeään uneen. Heidän nukkuissaan ryöstivät Kalevalan uroot sammon Pohjolan kivimäestä ja kantoivat sen veneesensä. Sitten lähtivät he purjehdimaan kotia päin. Matkalla alkoi Lemminkäinen laulaa „äreällä äänellänsä, käreällä kulkullansa“. Laulun kuuli kurki. Sepä säikähti kovasti ja lensi Pohjolaan, jossa se parkunallansa herätti Pohjolan kansan. — Huomattuaan, että sampo oli viety Pohjolan kivimäestä, pahastui Pohjolan emäntä suuresti, „katsoi valtansa vaipuvan, alenevan arvionsa.“ Hän rukoili Udutarta *) seulomaan utua meren selälle, Iku-Tursoa kaatamaan Kalevalan uroot sekä Ukko ylijumalaa lähettämään ankaran myrskyn Kalevalaisten venettä vastaan. Hänen pyyntönsä täytettiin, mutta Väinämöinen neuvokkaisuudellaan pelasti aina uroot vaaroista. Ukko ylijumalan lähettämässä myrskyssä tapahtui kuitenkin se vahinko, että tuulet tempasivat Väinämöisen hauinluisen kanteleen meren aaltoihin, mistä Ahdin lapset sen korjasivat kotibinsa.

*) Udutar oli joku ilman jumalatar, joka taivaalta seuloi hienoa utua eli sumua maan päälle.

Louhi Pohjolan emäntä kutsui kokoon „sata miestä miekallista, tuhat jousella urosta“ sekä läksi näiden kanssa sotapurrella sammon viejiä takaa ajamaan. Kun Kalevalaiset keksivät tuon sotapurren, koettivat he soutaa tarmonsaa takaa, mutta yhä vaan lähenei Pohjolan pursi. Väinämöinen silloin otti vähäisen piitä ja taulaa, heitti ne mereen sekä loitsi niistä mereen karin. Tätä karia vastaan särkyi Pohjolan vene. Pohjolan emäntä silloin loitsi itsensä tavattoman suureksi kokoksi, ottaen „sata miestä siiven alle, tuhat purston tutkaimehen“. Hän lensi Kalevalaisten purjepuun nenähän. „Oli pursi päin puota, laiva laioin kallistua.“ Väinämöinen huusi hänelle: „Ohoh Pohjolan emäntä, joko saat jaolle sammon?“ Sanoi Pohjolan emäntä: „En lähe jakohon sammon sinun kanssasi katala.“ Hän tavoitti sampoa Kalevalaisten veneestä. Väinämöinen tempasi melan merestä ja iski sillä kokon kynsiin. „Muut kynnet meni muruiksi, jäi yksi sakarisormi.“ Miehet kaikki putoivat sen siiviltä mereen. Sormella nimettömällä tavoitti kokko uudelleen sampoa ja sai sen mereen mulistetuksi. „Siinä sai muruiksi sampo, kirjokansi kappaleiksi.“ Enimmät murut vaipuivat meren pohjaan Ahdin saaliiksi; „siitäp’ ei sinä ikänä, kuuna kullaa valkeana vesi puuttune varoja, ve’en Ahto aartehia.“ Muutamia muruja jäi veden pinnalle. Niitä aalto ajeli rannalle päin. Kun Väinämöinen tämän huomasi, sanoi hän: „Tuost’ on siemenen sikiö, alku onnen ainaisen, tuosta kyntö, tuosta kylvö, tuosta kasvu kaikenlainen, tuosta kuu kumottamahan, onnen päivä paistamahan Suomen suurille tiloille, Suomen maille mairehille.“ Pohjolan emäntä uhkasi kätkeä kuun ja

päivän kalliohon, jotta pakkanen palelluttaisi Väinämöisen kynnöt ja kylvöt, sekä nostaa karhun raatelemaan karjaa ja taudit tapattamaan koko hänen sukusensa. Väinämöinen sanoi: „Ei minua laula Lappi, eikä tunge Turjalainen; Jumalall' on ilman viitta, Luojalla avaimet onnen, ei katehen kainalossa, vihan-suovan sormen päässä.“ Itkien lähti Pohjolan emäntä kotihin. Sammosta sai hän nimettömän sormensa nenään ainoastaan tyhjän kannen; „siit' on polo Pohjossa, elo leivätön Lapissa.“ — Maalle mentyänsä löysi Väinämöinen noita aallon ajelemia sammon muruja. Ne hän vei nenähän utuisen niemen „kasvamahan, karttumahan, saamahan, satoamahan oluiksi ohraisiksi, leiviksi rukihisiksi“. Siinä vanha Väinämöinen lausui: „Anna luoja, suo Jumala, anna onni ollaksemme, hyvin ain' eleäksemme, kunnialla kuollaksemme suloisessa Suomen maassa, kauniissa Karjalassa!“

Nyt olisi Väinämöisen mielestä soitto hyvin soveltunut, mutta kantele oli meressä. Hän koetti sitä sieltä haravalla etsiä, mutta ei löytänyt. Astuessansa ahoa kuuli hän koivun itkevän. Väinämöinen sanoi: „Älä itke puu vihanta! Saat sinä olevan onnen, elon uuen armahamman; kohta itkenet ilosta, riemusta remahutellet.“ Ja Väinämöinen teki tuosta koivusta uuden kanteleen. Käki kukkui, ja sen suusta valui kultaa ja hopeata. Siitä teki Väinämöinen naulat kanteleesen. Kielet sai hän siihen nuoren neitosen hiuksista. Kun se oli valmis, alkoi Väinämöinen sitä soittaa. „Vuoret loukkui, paaet paukkui, kaikki kalliot tärähti, kivet laikkui lainehilla, somerot vesillä souti, petäjät piti iloa kannot hyppi kankahilla“,

Väinämöisen soittaessa tuota uutta kannelta. „Mi oli miehiä lähellä, ne kaikki lakit käessä; mi oli akkoja lähellä, ne kaikki käsi posella, tyttäret vesissä silmin, pojat maassa polvillansa kanteloista kuuntelivat, iloa imehtelivät.“ Metsän otukset, ilman linnut, veen kalaset, yksin maan matoksetkin kuuntelivat „kantelen iki-iloa, Väinämöisen väännätystä“.

Runot XLV—XLIX. Uhkauksensa mukaan laittoi Louhi Pohjolan emäntä tavattomia tauteja vasten Väinölän väkeä. Mahtavilla loitsuilla ja tehokkailla voitehilla sai Väinämöinen kuitenkin taudit pakenemaan ja pelasti kansan kuolemasta.

Toiseksi nosti Louhi karhun Kalevalan karjoja tappamaan. Sen kuitenkin Väinämöinen pian keihäällä tappoi. Kalevalassa sen tapauksen johdosta pidettiin juhlalliset karhunpeijaiset, joissa Väinämöinen lauloi ja soitti, toivoen Kalevalan kansalle tuleviksikin ajoiksi onnea ja riemua.

Kuu ja aurinko laskentuivat alas koivun konkelolle, latvahan petäjän „kanteletta kuulemahan, iloa imehtimähän“. Pohjolan emäntä sai ne silloin käsiinsä, vei ne kotiinsa ja kätki Pohjolan kivimäkehen. Vielä varasti hän valkeankin Väinölän tuvilta. Niin tuli yö alinomainen. „Oli yö Kalevalassa, noilla Väinölän tuvilla, sekä tuolla taivahassa Ukon ilman istumilla.“ Ukko itse kummasteli, minne kuu ja päivä olivat joutuneet. Kun hän ei niitä löytänyt, iski hän kynttänsä vasten tulta miekalla tuliterällä. Siitä syntyneen kipunan antoi hän ilman immen tuuditeltavaksi, jotta syntyisi uusi kuu ja aurinko. Mutta varomattomasti tulta pidellen päästikin tämä sen putoamaan alas maahan. Väinämöinen ja Ilmarinen huo-

masivat sen putoamisen. He lähtivät sitä etsimään. Ilmattarelta saivat he tietää, että se oli joutunut Aluen järveen ja että siellä nauki oli sen nielaissut. Väinämöinen laittoi liinaisen nuotan. Yhdessä Ilmarisen kanssa hän viimein suurella vaivalla saikin tuon hau'in. Kun hau'in vatsa halkaistiin, löydettiinkin tuli sieltä, mutta se karkasi jälleen uroiden käsistä, polttaen mennessään Väinämöisen parran sekä Ilmarisen posken. Pitkin Aluen järven pintaa kiiti se manterelle ja poltti siellä „puolen Pohjanmaata, sakan Savon rajoa, kahen puolen Karjalata.“ Väinämöinen läksi sitä takaa ajamaan ja tapasi sen viimein kahden kannon juuren alta. Hän otti sen kiinni taulaan, kätki sen vaskikattilaan ja kantoi Kalevalan tuville, joihin siten taas saatiin valoa.

Yhä vielä olivat kuu ja aurinko kadoksissa. Kylmyys ja synkkyys vallitsi kaikkialla. Ilmarinen viimein takoi kuun kullasta ja päivän hopeasta, mutta ne eivät paistaneetkaan. Väinämöinen vihdoinkin arvan kautta sai tietää auringon ja kuun olevan kätkeytyinä Pohjolan kivimäessä. Hän lähti heti Pohjolaan. Tultuansa tupaan huomasi hän sen olevan täynnä aseellisia miehiä. Kun ei luvattu kuuta ja aurinkoa hyvällä vapauttaa, ryhtyi Väinämöinen miekallaan asiata ratkaisemaan. Ulkona kartanolla tapahtui taistelu. Mahtavat olivat Väinämöisen miekaniskut. Niinkuin nauriita löi hän poikki Pohjolan väen päitä. Heidät siten voitettuaan kävi hän kuuta ja päivää etsimään. Hän saapui vaskivuoren käytävän ovelle, mutta ei saanut ovia aukenemaan. Hänen täytyi silloin palata takaisin Kalevalaan aseita hankkimaan. Hän pyysi seppo Ilmarisen takomaan hakkuurautoja ja avaimia

suuren joukon. Ilmarisen näitä takoessa lensi pajan ääreen harmaa haukka. Se oli Pohjolan emäntä. Hän kysyi Ilmariselta, mitä tämä takoi. Saatuansa vastaukseksi, että taottiin kaularengasta, jolla Pohjolan akka kytkettäisiin kiinni suuren vuoren juurelle, tuli Pohjolan emännälle hätä. Hän lensi kiireen kautta takaisin Pohjolaan ja päästi auringon ja kuun vapaiksi. Kun Väinämöinen huomasi ne jälleen taivaalla, lausui hän niille kauniin tervehdyksen.

Runo L. Oli nuori neito, Marjatta nimeltään. Hän kasvoi kauan korkean ison kotona ja eli puhtaan neitseenä. Kerran paimenessa ollessaan söi hän mättähältä punapuolukan. Siitä tuli hän kohtuiseksi. Kotiväki häneen tuosta suuttui. Hongikossa olevassa hepohuoneessa täytyi hänen synnyttää poikansa, jonka hän tiesi tulevan suureksi mieheksi, itse Väinämöistäkin suuremmaksi. Kerran äidin sukiessa hiuksiansa katosi poika hänen polviltansa. Tuskissansa etsi äiti häntä kaikkialta. Viimein löysi hän hänet suosta, jonne hän oli vajonnut suonivöistä. Poika vietiin kotia, ja siitä kasvoi kaunis lapsi. Ei tiedetä nimeä sille; „emo kutsui kukkaseksi, vieras vennon joutioksi.“ Etsittiin ristiätä. *) „Tuli ukko ristimähän, Virokannas kastamahan.“ Mutta ensin piti tutkia ja tuomita, oliko tuo isätön poika henkiin jätettävä. Vaka vanha Väinämöinen tuli tuomariksi. Hän tuomitsi pojan heitettäväksi kuolemaan sinne, mistä se oli saatukin,

*) Tämä viimeinen runo siis jo esittelee aikaa, jolloin esillemme oli saarnattu kristinoppia. Marjatta ja hänen poikansa ovatkin kansan muodostamia himmeitä jäljennöksiä neitsy Mariasta ja Jesus-lapsesta.

marjamättähälle tai suolle. Silloin tuo kaksiviikkoinen poika alkoi nuhdella Väinämöistä väärästä tuomitsemisesta, muistuttaen, kuinka häntä itseäkään ei oltu omista tuhmista töistä hengiltä tuomittu. Vieras ukko silloin risti tuon lapsen „Karjalan kuninkahaksi, kaiken vallan vartiaksi.“ Siitä suuttui Väinämöinen, jopa suuttui ja häpesi. Hän astui meren rannalle, lauloi itsellensä vaskisen venheen ja lähti sillä purjehtimaan. Lähtiessänsä lausui hän: „Annapas ajan kulua, päivän mennä, toisen tulla, taas minua tarvitahan, katsotahan, kaivatahan, uuen sammon saattajaksi, uuen soiton suoriaksi, uuen kuun kulettajaksi, uuen päivän päästäjäksi, kun ei kuuta, aurinkoa, eikä ilmaista iloa.“ Ja niin purjehti hän pois „yläisihin maaemihin, alaisihin taivosihin“. Mutta hän „jätti kantelon jälille, soiton Suomelle sorean, kansalle ilon ikuisen, laulut suuret lapsillensa.“

Lisäys.

Muista suomalaisen kansanrunouden tuotteista.

Edellä on lyhykäisesti koetettu tehdä selvää kansanepoksemme *Kalevalan* merkityksestä, synnystä y. m.; on myös sen sisällys pääpiirteissään esitetty. Siten on tämän kyhäelmän piiriin kuuluva asia oikeastaan jo tullut suoritetuksi. Mutta koska siinä on ollut puheena ainoastaan kansamme synnyttämä kertomarunous, käytämme tilaisuutta hyväksemme puhuaksemme jonkun sanan myöskin muista Suomen kansan runotuotteista. Mahtavan runoilukykynsä kautta on kansamme näet luonut paljon muitakin runollisia aarteita, kuin *Kalevalan* kertomarunot. Sillä on vielä viljalti n. s. *lyyrillisiä* eli *laulurunoja*, *loitsurunoja*, *sananlaskuja* ja *arvoituksia* sekä *satuja* ja *tarinoita*.

Lyyrillisiksi eli *laulurunoiksi* sanotaan ylellänsä sellaisia runoja, joissa laulaja tuopi ilmi oman sydämensä tunteita, niinkuin ilojaan, surujaan y. m. mielentilojaan. Niitä sopii laulaen esittää, jonka vuoksi niitä laulurunoiksi kutsutaankin. Sanat ja sävel näet yhtyvät niissä ilmaisemaan ihmissydämen moninaisia tunteenväreitä. — Suomen kansa on luonut tällaisia laulurunoja suuren joukon. Nekin on suurimmaksi

osaksi *Elias Lönnrot* koonnut ja hän ne toimitti painostakin v. 1840 laajana kirjana, nimellä *Kanteletar*.*)

Kantelettaren sisältämät laulut ovat syntyneet eri aikoina. Suuri osa niistä on syntynyt jo kansamme pakanuuden aikoina, mutta toiset ovat myöhemmiltä ajoilta, vieläpä nykyaajoiltakin.

Paljon ylistystä ja ihailua ovat nämä Suomen kansan laulurunotkin saaneet osaksensa. Otamme tässä puheeksi muutamia niiden huomattavammista tuntomerkeistä.

Ne ovat ylimalkaan vienon surumielisiä sisällykseltään. Kannel onkin runojen mukaan „suruista tehty, murehista muovaeltu“. Yksinäisillä salomaillaan elelän on Suomen kansa imenyt henkeensä ja luonteesensa sitä ympäröivän luonnon vakaisuutta, hiljaisuutta ja viero surumielisyyttä, ja tämä kaikki se on sitten puhjennut ilmi sen lauluissakin. Kauttaaltaan eivät ne kuitenkaan ole surumielisiä; löytyy joukossa aina joku iloistakin laatua. — Nämä laulut ovat hartaita yksinkertaisia ja luonnonraittaita, niinkuin se kansakin, jonka keskuudessa ne ovat syntyneet. Ne eivät uhkua suuria aatteita, ei kovin kiihkeitä tai hempeitä tunteitakaan, mutta ne ovat sitä, mitä laulurunojen etupäässä tulee olla: sydämen tunteiden suoranaista, teeskentelemätöntä ilmausta. Tämä niiden yksinkertaisuus, luonnonraittius ja teeskentelemättömyys ovatkin niiden suurin ansio, niiden ihanin puoli. Tämän sisällisen arvonsa sekä sen seikan vuoksi, että ne

*) „Kanteletar“ merkitsee *kanteleen*, Suomalaisten vanhan soittokoneen, haltiatarta. Kanteleella ovat Suomalaiset ikimuinisista ajoista säestäneet laulujansa.

ovat oman kansamme runohengen tuotteita, on niillä Kalevalan rinnalla oleva pysyväinen sija ja merkitys kansallisessa kirjallisuudessamme. *)

Mitä *loitsurunoihin* tulee, on jo edellä, 18 sivun toisessa muistutuksessa, ollut niistä puhe. Tässä vielä mainittakoon, että tuollaisia loitsurunoja kansamme suusta on saatu suuri paljous. *Elias Lönnrot* toimitti nekin painosta v. 1880. Niilläkin on suuri kansallinen merkityksensä, koska niistä parhaiten oppimme tuntemaan esi-isämme merkillistä loitsu-uskontoa, jonka mukaan he luulivat *sanan* voimalla ja esineiden *synnyt* paljastamalla voivansa mielensä mukaan luontoa ja sen ilmiöitä hallita. **)

Tärkeänä osana kansanrunoudessamme ovat myöskin kansamme *sananlaskut*. Sananlaskuilla ylipäänsä tarkoitetaan lauseita, joissa lyhyesti ja sattuvasti sekä usein vertauksilla lausutaan joku varteenotettava totuus, kokemus tai neuvo. Ne ovat useimmiten runomittaisia ja siitä syystä runouden alalle kuuluvia. Suomen kansalla tuollaisia sananlaskuja on tavattoman paljon. Siksipä saakin tavata kansamme joukossa paljon sellaisia henkilöitä, jotka alituisen osaavat höystää puhettaan sattuvilla sananlaskuilla. *Elias Lönnrot* ulosantoi vuonna 1842 sananlaskukokoelman, jossa oli enemmän kuin 7000 sananlaskua. Sittemmin on

*) Samaan aikaan, kuin tämä kyhäelmä ilmaantuu painosta, ilmaantuu toinenkin pieni kirjanen nimellä »*Valikoima Suomalaista Kansanrunoutta*, poiminut K. R.» Se sisältää pienen valikoiman juuri näitä Kantelettaren runoja. Viittaamme siis lukijoitamme siihen.

**) Näistä loitsurunoiستakin sisältää edellä mainittu »*Valikoima Suomalaista kansanrunoutta*» muutamia näytteitä.

niitä koottu uusiakin, sillä niitä yhä syntyy toisia, jos toiset unohtuvatkin. — Ne ovat meille kallis kansallinen aarre, joka on täynnä esi-isiltä perittyä viisautta ja kokemusta.

Arvoitukset ovat lyhykäisiä, usein runomittaisia lauseita, joissa vertauksilla ja hämärillä viittauksilla tähdätään jotakin esinettä, josta sen henkilön, jolle arvoitus on asetettu, miettimällä tulee saada selvä. Tällaisia arvoituksiakin on kansallamme suuri paljous. Arvoitusten asettaminen ja niiden vastaaminen ovatkin kaikkina aikoina olleet kansamme kesken mieluisia tehtäviä. Varsinkin ovat lapset ja nuori kansa niillä itseään huvitelleet. Mutta tästä huvista on ollut suuri hyötynsäkin, koska arvoitukset ovat erittäin soveliaat kehittämään sukkeluutta ja terävyyttä ajatusky'yssä. — Näitä arvoituksia ulosantoi *Elias Lönnrot* v. 1843 kokoelman, jossa niitä oli kolmatta tuhatta.

Suomen kansan runotuotteiden joukkoon sopii lukea myöskin sen monilukuiset *sadut* ja *tarinat*, koska nekin ovat kansamme runoiluky'yn muodostamia, vaikka ovatkin ulkomuodolleen suorasanaisia. Niissä tavaataan ylimalkaan samoja aineksia kuin muidenkin kansain saduissa ja tarinoissa. Nämä näet leviävät helposti kansasta toiseen, joutuen aina matkoillaan uusien muodostusten ja pikku muutosten alaisiksi. — Ensimmäisen kokoelman satujamme ja tarinoitamme toimitti painosta *Eero Salmelainen* (Rudbäck) vuosina 1852—1866.

From. Lathbury. 5.

Werner Söderström'in kustannuksella ovat ilmestyneet seuraavat

✻ K. Raition ✻

tekemät oppikirjat:

Lukukirja lapsille. Ensimmäistä lukemisen ja kirjoituksen opetusta varten. Toimitti *K. Raitio*. Runsaasti kuvitettuna. Yhdeksäs painos. Hinta sid. 65 p.

Toinen lukukirja. Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Viides painos. Hinta sid. 1: 25 p.

Kieliopillisia harjoituksia. Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Hinta sid. 65 p.

Kieliopillisia harjoituksia. Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Oppilaita varten sovitettu laitos. Toinen painos. Hinta sid. 50 p.

Oikeinkirjoitusharjoituksia. Käsikirjaksi etupäässä kansakoulujen opettajille toimitti *K. Raitio*. Kolmas painos. Hinta sid. 85 p.

Hiljaiset kirjoitusharjoitukset. Kansakoulujen tarpeeksi toimitti *K. Raitio*. Neljäs painos. Hinta 35 p.

Äidinkielen alkeisoppi. Etupäässä kansakoulujen tarpeeksi kirjoittanut *K. Raitio*. Kahdeksas painos. Hinta 40 p., sid. 50 p.

Ohjeita kieliopin opetukseen. Kirjoittamaansa »Äidinkielen alkeisoppiin» sovittanut *K. Raitio*. Neljäs painos. Hinta 25 p. (Loppuun myyty).

 1901 vuoden alkupuolella ilmestyy hra Raition uusi **KIELIOPPI**, joka toimitetaan oppikirjakomitean suunnitelman mukaan.